

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра теорії та історії держави і права, конституційного права

**Історія держави і права зарубіжних країн
Методичні вказівки
до самостійної роботи
з дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн”
студентами I курсу
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність**

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
теорії та історії держави і права,
конституційного права
*Протокол № 1
від 31 серпня 2018 р.*

Чернігів 2018

Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність /Укл. Козинець О.Г. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ, 2018. – 66 с.

Укладач: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права

Відповідальний за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА,
старший викладач кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, декан юридичного
факультету ННІ права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного
університету, к.ю.н., доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»	
1.1. Орієнтовний план самостійної роботи	7
1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	8
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»	18
1.4. Література основна до всього курсу	19
1.5. Орієнтовний перелік питань на екзамен	24
2. ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА	27
3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	62

ВСТУП

Історія держави і права зарубіжних країн є важливою дисципліною, оскільки дає знання з основ історичного розвитку державних установ та правових інститутів.

Предмет вивчається протягом I семестру, форма завершення навчання – екзамен. Вивчення цієї дисципліни здійснюється на підставі модульно-рейтингової системи організації навчального процесу, метою якої є підвищення рівня знань юристів та забезпечення їх конкурентоздатності у світовому навчальному просторі. Запровадження модульно-рейтингової системи припускає забезпечення мобільності студентів під час навчання з урахуванням вимог національного та міжнародного ринків праці, які, у свою чергу, достатньо швидко змінюються.

Запропоновані завдання до самостійної роботи підготовлені відповідно до робочої програми та тематичного плану з курсу “Історія держави і права зарубіжних країн”. Саме тому, рекомендується спочатку ознайомитися з програмою курсу, яка детально розбиває теми за відповідними модулями. У завданнях відображено основний зміст навчальної дисципліни та кожна з тем містить схематичний матеріал, що сприяє систематизації знань історії держави і права зарубіжних країн.

Головною умовою успішного оволодіння змістом дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн” є систематична робота студентів. Після прослуховування навчальних лекцій, студентам необхідно продовжити самостійний аналіз шляхом вивчення відповідних нормативних актів, законників, “правд”, конституцій, кодексів та інших документів, що дає можливість засвоїти їм зміст окремих інститутів права, структуру державного механізму та ін. Студенти самостійно повинні працювати над вивченням нових основних понять курсу, саме тому кожному студентові доцільно завести словник основних понять і термінів з історії держави і права зарубіжних країн, також необхідно мати особистий конспект першоджерел.

За навчальним планом вивчення “Історії держави і права зарубіжних країн” проводиться шляхом лекційних та семінарських занять, а також самостійної роботи.

Самостійна робота проводиться з метою:

- систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь студентів;
- поглиблення і розширення теоретичних знань;
- формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову і спеціальну літературу;
- розвитку пізнавальних можливостей і активності студентів: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості;
- формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації;
- розвитку дослідницьких умінь.

На підставі прочитаної додаткової літератури можна пропонувати студентам написати реферати на цікаві для них теми.

При потребі студенти можуть отримати консультацію викладача з тих питань, що недостатньо їм зрозумілі. З урахуванням цих запитань, результатів здачі заліку викладач готує письмові консультації для студентів, які постійно поновлює.

Методичні рекомендації спрямовані на вирішення таких головних завдань: створення умов для реалізації єдиного підходу до організації самостійної роботи студентів; сприяння формуванню у студентів навичок самостійної навчальної, науково-дослідної й практичної роботи; сприяння розвитку й поглибленню професійних, наукових і практичних інтересів студентів; сприяння формуванню професійних якостей, знань, умінь і навичок майбутніх фахівців; створення умов для гармонійного творчого розвитку особистості студента.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі програми курсу “Історія держави і права зарубіжних країн”. Самостійна робота студентів містить у собі:

- підготовку до аудиторних занять (лекційних та практичних);
- виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійну роботу над окремими темами навчальної дисципліни відповідно до навчально-тематичного плану;
- підготовку до практичних занять та виконання завдань, передбачених робочою програмою дисципліни;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ);
- підготовку до усіх видів контрольних випробувань (підсумкових, залікових, екзаменаційних тощо);
- участь у роботі факультативів, спецсеминарів тощо;
- участь у студентських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, олімпіадах тощо;
- інші види діяльності, що ініціюються та здійснюються інститутом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Організацію самостійної роботи студентів здійснює кафедра, лектор, а також самі студенти. У межах підготовки студентів до самостійної роботи над вивченням дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн” з метою формування первинних навичок самостійної роботи під час першої лекції розглядається питання “Організація самостійної роботи студентів”. Організація й контроль ходу і змісту навчальної самостійної роботи та її результатів здійснюється відповідно до графіків самостійної роботи студентів.

З власної ініціативи кафедра може проводити студентські навчальні й наукові заходи (конференції, олімпіади, симпозіуми тощо).

Самостійна “навчальна й навчально-дослідна робота” виконується студентами під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в цій навчальній групі. Самостійна робота студентів повинна мати такі головні ознаки:

- бути виконаною особисто студентом або студентською підгрупою

(командою), де кожен її член самостійно виконує свою частину колективної роботи;

- бути закінченою розробкою, де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів;

- демонструвати достатню компетентність автора в розкритті питань, що досліджуються;

- мати навчальну, наукову або практичну спрямованість і значимість;

- містити певні елементи новизни;

- самостійна письмова робота оформляється відповідно до вимог кафедри.

Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів враховує специфіку різного роду діяльності студентів і викладачів. Усі навчально-методичні та навчальні матеріали й видання щодо дисципліни повинні містити рекомендації для самостійної роботи студентів. Так, рекомендації із самостійного вивчення або повторення навчального матеріалу містять вказівки щодо терміну, обсягу, якості засвоєння матеріалу із зазначенням навчальних, наукових та навчально-методичних видань, що використовуються з цією метою, а також питання для самоконтролю, тести, контрольні запитання і завдання, приклади оформлення самостійної письмової роботи та ІНДЗ.

Слід зазначити, що види завдань для самостійної роботи, їх зміст і характер мають варіативний і диференційований характер, ураховують специфіку спеціальності та індивідуальні особливості студентів. Безумовно, основними видами самостійної роботи слід вважати практичні та тестові завдання. Проте, викладач може самостійно обирати і такі додаткові види самостійної роботи: підготовка повідомлень до виступу на семінарі, конференції; підготовка рефератів, тематичних кросвордів; підготовка до ділових (тренінгових) ігор.

Результати самостійної роботи студентів оцінюються викладачем, який веде практичні заняття з навчальної дисципліни. Форми контролю самостійної роботи обираються викладачем з таких варіантів:

- поточний контроль на основі виконання вправ та завдань під час семінарських занять;

- інтерактивний контроль самостійної роботи над теоретичним матеріалом під час семінарських занять;

- поточний контроль засвоєння знань на основі оцінки усної відповіді на питання, повідомлення під час семінарських занять;

- звіт за темою, що вивчалася самостійно;

- тестування, виконання письмової контрольної роботи.

Результати самостійної роботи студентів можуть бути опубліковані в спеціалізованих студентських наукових виданнях, апробовані на науково-практичних студентських конференціях.

До кожної теми, винесеної для самостійної роботи, запропонований перелік літератури.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

1.1. Орієнтовний план самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д)
1	Предмет, метод дослідження та періодизація ІДПЗК	2
2	Держава і право Стародавнього Єгипту	3
3	Держава і право Стародавнього Вавілону	2
4	Держава і право Стародавньої Індії	1
5	Держава і право Стародавнього Китаю	6
6	Держава і право Стародавньої Греції	2
7	Держава і право Стародавнього Риму	2
8	Держава і право франків	4
9	Феодальна держава і право Англії	6
10	Феодальна держава і право Франції	6
11	Феодальна держава і право Німеччини	4
12	Арабський халіфат	6
13	Феодальна держава і право Болгарії, Сербії, Польщі та Чехії	10
14	Держава і право феодальної Росії	10
15	Буржуазна держава і право Англії	4
16	Держава і право США	2
17	Буржуазна держава і право Франції	2
18	Буржуазна держава і право Німеччини	4
19	Буржуазна держава і право Японії	4
20	Паризька Комуна і утворення Третьої республіки у Франції	5
21	Держава і право Росії ХІХ – початку ХХ ст.	8
22	Виникнення та розвиток радянської держави і права	8
23	Держава і право Німеччини новітнього періоду	5
24	Держава і право США новітнього періоду	5
25	Держава і право Англії новітнього періоду	5
26	Держава і право Франції новітнього періоду	5
27	Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі, Азії, Африці та Латинській Америці	9
Разом		130

1.2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Держава і право Стародавнього Світу та Середніх віків (IV тисячоліття до н.е. – XVII ст. н.е.)

Тема 1. Предмет, метод дослідження та періодизація історії держави і права зарубіжних країн

Предмет курсу “Історія держави і права зарубіжних країн”, його значення. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання та вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Місце науки та навчального курсу в системі історичних, загальних і спеціальних юридичних дисциплін.

Історіографія історії держави і права зарубіжних країн.

Періодизація історії держави і права зарубіжних країн, джерела її вивчення.

Особливості азіатського та античного способу виробництва. Особливості азіатського та античного рабства. Характерні риси східної деспотії, причини її виникнення. Характерні риси права Стародавнього Сходу.

Суспільний та державний лад Хеттської держави. Суспільний та державний лад Ассирії.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту

Виникнення та загальні закономірності становлення та розвитку держав Стародавнього Сходу. Розкрити сутність азіатського способу виробництва. Поняття “східної деспотії”: особливості та характерні риси.

Виникнення Єгипетської держави. Роль географічного середовища у формуванні типу держави і форми правління. Періодизація Стародавньої єгипетської держави. Еволюція суспільного ладу. Класи і стани у країнах Стародавнього Сходу. Державний устрій і управління. Суд і судочинство.

Джерела права і його основні риси.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавілону

Виникнення перших міст-держав на території Двуріччя, розвиток землеробства, соціальної структури та управління.

Особливості виникнення і розвитку держави і права у Вавілоні. Правове становище окремих груп населення. Державний устрій і управління, збройні сили.

Джерела права. Характеристика законів царя Хаммурапі. Право власності, зобов'язальне та шлюбно-сімейне право. Кримінальне і процесуальне право. Судовий процес.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії

Виникнення, періодизація та розвиток держави і права в Стародавній Індії.

Суспільний та державний лад стародавніх індійських держав Мохенджо-Дара та Хараппа.

Особливості суспільного і державного ладу Індії. Система варн. Центральне і місцеве управління.

Джерела й основні риси права Індії за “Законами Ману” та “Артхашастри”. Суд і судочинство.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю

Виникнення, періодизація та розвиток держави і права Стародавнього Китаю. Особливості суспільного і державного ладу Китаю. Реформи, спрямовані на руйнування громади. Армія. Органи охорони громадського порядку.

Джерела і основні риси права Китаю.

Суд і судочинство

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції

Загальна характеристика держави і права у Стародавній Греції.

Розвиток держави і права у гомерівській Греції: держава і право Мінойського та Мікенського царств.

Особливості виникнення держави і права в Афінах. Реформи Тезея, Солона і Клісфена. Розквіт афінської демократії за Ефіальта та Перікла. Особливості суспільного та державного ладу Афін. Суд і судочинство. Органи охорони громадського порядку.

Особливості суспільного і державного ладу Спарти. Реформи Лікурга та їх вплив на становлення держави у Спарті.

Джерела афінського права та його основні риси.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму

Особливості формування та розвитку давньоримської общини.

Виникнення держави і права у Римі. Періодизація історії держави та права Стародавнього Риму. Боротьба патрициїв і плебеїв. Реформа Сервія Туллія. Правове становище окремих груп населення.

Державний устрій і управління в період республіки. Причини переходу до монархії. Принципат. Домінат. Суспільний лад Риму у період монархії, розвиток колонату.

Роль армії у державному механізмі Стародавнього Риму в епоху імперії.

Жрецькі колегії (християнська церква) у політичній системі Стародавнього Риму.

Органи охорони громадського порядку.

Право Стародавнього Риму, етапи його розвитку. Джерела права. Римське право найдавнішого періоду (Закони XII таблиць) та класичного періоду. Публічне та приватне право. Право власності у римському праві та його еволюція. Основні тенденції розвитку аграрного законодавства у Стародавньому Римі. Кримінальне право. Судовий процес. Історичне значення римського права.

Особливості розвитку держави і права Фінікії, Карфагену.

Тема 8. Держава і право франків

Загальна характеристика феодальної держави і права (особливості виникнення та розвитку, зв'язок політичної влади з землеволодінням, місце

релігії та церкви в житті феодальної держави, періодизація історії феодальної держави та права).

«Родосський морський закон» - збірка звичаєвого права Візантії. Суспільний та державний лад майя, інків, ацтеків. Суспільний та державний лад Вестготського королівства. Право держави остготів. Суспільний та державний лад, право королівства бургундів. Держава і право Китаю V – XII ст. Держава і право Японії VII – XII ст. Держава і право країн Південно – Східної Азії V – XII ст. Суспільний та державний лад, право королівства лангобардів. Суспільний та державний лад та право королівства вандалів

Особливості виникнення держави у франків. Форми власності. Реформа Карла Мартелла. Франкська імперія за Карла Великого. Особливості суспільного і державного ладу франків. Судові органи. Органи охорони громадського порядку.

Джерела права. «Салічна правда» франків: кримінальне право та процес, право власності та зобов'язань, шлюбно-сімейне право.

Тема 9. Феодальна держава і право Англії

Особливості формування держави в Англії, основні етапи.

Суспільний та державний лад, право королівств британських держав саксів (Уессекс, Ессекс, Суссекс). Суспільний та державний лад, право королівств англів (Мерсія, Нортумбрія, Східна Англія). Суспільний та державний лад, право королівств Шотландії та Уельсу. Суспільний, державний лад та право королівства британської держави ютів (Кент). Суспільний та державний лад, право ірландських королівств. Суспільний та державний лад, право країн Скандинавії X - XIV ст.

Завоювання Британії англосаксами. Формування феодальних відносин.

Зміни у суспільному і державному ладі Англії після норманського завоювання. Централізація державної влади. Реформи Генріха II.

Формування станово-представницької монархії. Велика Хартія Вільностей 1215 р. Формування ради баронів. Виникнення парламенту, його повноваження.

Місцеві органи самоуправління. Еволюція судової системи. Виникнення суду присяжних. Формування органів охорони громадського порядку.

Особливості абсолютної монархії в Англії. Державний та суспільний лад.

Джерела права. Особливості англосаксонської системи права.

Тема 10. Феодальна держава і право Франції

Особливості виникнення держави у Франції. Основні періоди розвитку феодальної держави та права у Франції.

Сеньйоріальна монархія: формування станів феодального суспільства у Франції. Феодальна ієрархія, відносини сюзеренітету-вассалітету. Боротьба королівської влади за централізацію держави. Реформи Людовіка IX. Суспільний та державний лад.

Виникнення і розвиток станово-представницької монархії. Генеральні штати. Великий березневий ордонанс. Суспільний та державний лад.

Абсолютна монархія. Реформи Рішельє. Криза абсолютизму. Суспільний та державний лад.

Формування органів охорони громадського порядку у феодальній Франції. Джерела та основні риси права феодальної Франції.

Тема 11. Феодальна держава і право Німеччини

Особливості утворення і розвитку феодальної держави і права в Німеччині, основні етапи.

Становлення та розвиток ранньофеодальної держави. Політика Оттона I, боротьба німецького імператора з римськими папами за політичне домінування. Особливості суспільного та державного ладу в період існування відносно централізованої держави.

Зміни в соціальній структурі та державному ладі в період феодальної роздрібненості Німеччини. Золота Булла 1356 р. Станово-представницька та абсолютна монархія у Німеччині. «Освічений» абсолютизм в Пруссії й Австрії.

Формування органів охорони громадського порядку у феодальній Німеччині.

Джерела права та його основні риси. Рецепція римського права. Саксонське і Швабське зерцало. Загально-імперське законодавство: “Кароліна”. Земське, ленне та міське право.

Еволюція державних органів Тевтонського ордену та його перетворення на королівство Пруссія.

Організація та діяльність інквізиції. Католицька церква та феодальна держава у країнах Західної Європи. Канонічне право у Середні віки.

Тема 12. Арабський халіфат

Виникнення і розвиток Арабської держави. Періодизація історії Арабського халіфату. Особливості суспільного і державного ладу Арабського халіфату. Система органів охорони громадського порядку та халіфа в Арабському халіфаті.

Джерела мусульманського права. Система мусульманського права.

Судова система.

Суспільний та державний лад, право держави Сасанідів. Суспільний та політичний лад держав Індії V – XII ст. Право держав Індії V – XII ст.

Тема 13. Феодальна держава і право Болгарії, Сербії, Польщі та Чехії

Особливості виникнення держави і права у країнах центральної і південно-східної Європи. Формування станово-представницької монархії. Втрата незалежності країнами центральної і південно-східної Європи.

Характерні риси патримоніальної монархії Польщі до XIII ст. Суспільний та державний лад великоморавської та чеської держав IX – XII ст. Право великоморавської та чеської держав IX – XII ст. Держава та право королівства Угорщина IX – XIII ст.

Джерела і основні риси слов'янських держав. Польська правда. Законник Стефана Душана. Кодифікація чеського права. Закон судний людям у Болгарії.

Судові органи та органи правопорядку у феодальних країнах Східної Європи.

Тема 14. Держава і право феодальної Росії

Виникнення Московського князівства. Особливості формування та розвитку московської централізованої держави. Царська влада. Виникнення дворянства. Формування і розвиток феодальних відносин. Виникнення станово-представницької монархії. Земські собори. Розвиток приказної системи управління.

Джерела права. Судебники 1497 та 1550 рр. Соборне Уложення 1649 р., його характеристика.

Губна та земська реформи у XVI ст. Розвиток форми державної єдності у період станово-представницької монархії. Становлення абсолютизму в Росії. Реформи Петра I (реформа органів влади та управління, адміністративно-державного устрою, військова та ін.). Реформи у галузі державного управління в другій половині XVIII ст. Реформи Катерини II в галузі місцевого самоврядування. Становлення політичного розшуку в Росії. Становлення регулярної поліції в Росії. Спроби систематизації права в XVIII ст. Розвиток цивільного, сімейного, кримінального права в XVIII ст. Реформи імператора Росії Олександра I.

Змістовий модуль 2. Історія держави та права в Новий та Новітній час середина XVII ст. – XX ст.

Тема 15. Буржуазна держава і право Англії

Причини та передумови революції в Англії. «Петиція про право» 1628 р. Основні етапи і особливості англійської революції. Класи і партії у революції. Зміни у формі держави. Найважливіші акти “Довгого парламенту”. Встановлення республіки. Протекторат О.Кромвеля. «Інструмент управління» 1653 р.

Реставрація монархії. Зародження політичних партій. Habeas Corpus Act 1679 р. «Славетна революція» 1688 р. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Виникнення кабінету міністрів. Розвиток державного ладу Англії XVIII ст. Розвиток англійського парламентаризму у XVIII-XIX ст.

Становлення та розвиток органів поліції.

Зародження і розвиток політичних партій в Англії.

Виникнення і розвиток кабінету міністрів в Англії, прецедент 1742 р.

Виборчі реформи 1832 та 1867 рр. Консервативна і ліберальна партії. Поява лейбористської партії. Англосаксонська система права.

Нормативно-правові акти періоду боротьби за незалежність та буржуазної революції Нідерландів. Нормативне забезпечення «розподілу світу» між колоніальними державами. Державний лад та право Неаполітанського королівства та Королівства обох Сицилій. Державний лад та право Швейцарського Союзу. Феодальне право Іспанії («Сім партій короля Альфонса»). Державний лад та право Савойського герцогства та Сардинського

королівства. Державний лад та право північно-італійських середньовічних торговельних республік. Державний лад та право республіки Венеція.

Тема 16. Держава і право США

Виникнення перших колоній на території Північної Америки. Правовий статус колоній. Причини та передумови боротьби американських колоній за незалежність. Декларація незалежності 1776 року. Статті конфедерації 1781 року. Конституція США 1787 року. Білль про права.

Виникнення і оформлення двопартійної системи.

Громадянська війна Півдня і Півночі США. Конституційний розвиток США після громадянської війни і управління в штатах.

Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.

Становлення та розвиток системи судових органів

Суть американської правової системи.

Нормативне забезпечення приєднання Техасу до США.

Тема 17. Буржуазна держава і право Франції

Передумови та причини революції кінця XVIII ст. Основні етапи і особливості французької революції. Установчі збори. Декларація прав людини і громадянина 1789 року. Проголошення важливих принципів буржуазної держави та права.

Конституція 1791 року. Оформлення конституційної монархії.

Прихід до влади жирондистів. Ліквідація монархії і проголошення республіки.

“Декларація прав людини та громадянина” 1793 р., Конституція 1793р. Суть якобінської диктатури.

Виникнення судових та позасудових революційних органів.

Переворот 9-го термідора. Конституція 1795 року. Директорія.

Переворот Наполеона Бонапарта, Конституція 1799 року. Консульство та імперія Наполеона. Централізація та бюрократизація державного апарату. Французький цивільний кодекс 1804 р. та Французький кримінальний кодекс 1810 р.

Відновлення монархії. Хартії 1814 і 1830 років.

Революція 1848 року і утворення Другої республіки. Конституція 1848 р. та державний лад Другої республіки.

Виникнення другої імперії. Конституція 1852 р. Державний лад другої імперії. Франко-пруська війна і падіння імперії.

Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.

Становлення та розвиток системи судових органів

Тема 18. Буржуазна держава і право Німеччини

Особливості розвитку Німеччини першої половини XIX ст. Падіння “Священної римської імперії німецької нації”, утворення “Рейнського союзу”. Створення Німецького союзу на підставі т.зв. Союзного акту 1815 р. Реформи в Пруссії.

Вплив революції 1848 р. на розвиток німецьких держав. Боротьба Пруссії за політичне домінування в Німеччині. Створення Північно-німецького союзу.

Утворення імперії. Конституція 1871 року.

Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.

Становлення та розвиток системи судових органів

Джерела та основні риси права Німеччини.

Еволюція територіального устрою та системи управління Австрійської монархії Габсбургів. Королівство Греція XIX ст. Утворення, державний лад та особливості права. Державний лад Італійського королівства другої половини XIX ст.

Тема 19. Буржуазна держава і право Японії

Основні риси суспільного та державного ладу Японії у першій половині XIX століття.

Причини та передумови революції Мейдзі.

Буржуазні реформи 70-80-х рр. Основні положення Конституції 1889 р.

Становлення та розвиток органів охорони громадського порядку.

Становлення та розвиток системи судових органів

Особливості формування японського права.

Державний лад та право Персії у XVI - XVIII ст. Держава і право країн Південно-Східної Азії у XVI – XVIII ст. Нормативно-правове забезпечення «відкриття» Китаю у 1842 р. Державний лад та право Китайської республіки 1912 р. Молодотурецька революція. Турецька конституція.

Тема 20. Паризька Комуна і утворення Третьої республіки у Франції

Обставини проголошення III республіки у Франції. Боротьба прихильників монархії та республіки за форму державного правління у Франції.

Передумови виникнення Паризької Комуни. Соціально-економічне законодавство і державний лад Паризької Комуни. Причини падіння Паризької комуни.

Розробка і прийняття конституційних законів 1875 р. Державний лад і політичний режим Третьої республіки.

Розвиток права.

Політична сутність бонапартизму та його історичні прояви (I и II імперії у Франції).

Органи охорони громадського порядку в Паризькій комуні та Третій республіці. Судова система Франції XIX-XX ст.

Особливості державного режиму франкістської Іспанії.

Церква у політичній системі Італії XIX–XX ст. Історико-правовий аналіз.

Тема 21. Держава і право Росії XIX – початку XX ст. Виникнення та розвиток радянської держави і права

Систематизація руського права в XIX ст. Розвиток речового, зобов'язального, спадкового права у першій половині XIX ст. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. Відміна кріпосного права. Реформи

70 - 80-х рр. Революція 1905 - 1907 рр. Маніфест 17 жовтня 1905 р. Виникнення Державної Думи і Державної Ради. Судова система. Розвиток права. Зміни у державному ладі Росії поч. ХХ ст. Цивільне право Росії поч. ХХ ст. Кримінальне уложення Російської імперії 1903 р. Основні державні закони 1906 р. Російської імперії

Лютнева революція 1917 р. Повалення монархії. Виникнення Тимчасового уряду. Ради. I з'їзд Рад. Стратегія і тактика більшовицької партії. Державний механізм Росії в період від лютого до жовтня 1917 р.

Переворот 25 жовтня 1917 р. і захоплення влади більшовиками. Повалення Тимчасового уряду. II з'їзд Рад. Розгін Установчих зборів. Створення радянського державного апарату. "Декларація прав трудящого та експлуатованого народу". Створення каральних органів, становлення радянської міліції, організація ВЧК та її органів на місцях. Виникнення судових та позасудових органів. Організація Червоної армії.

Державне будівництво. "Декларація прав народів Росії". Розробка, прийняття та загальна характеристика Конституції РРФСР 1918 р. Радянський державний механізм у роки громадянської війни

Червоний терор. Суть і наслідки політики військового комунізму. Репресивні органи. Судова система.

Правовий статус білих армій у Радянській Росії Джерела права та його основні риси.

Перехід до НЕПу. Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 року.

Суть політики індустріалізації та колективізації сільського господарства.

Діяльність репресивних органів. Законодавство СРСР 20-30-х рр. Створення основ радянського цивільного, сімейного, трудового, кримінального права

Конституція 1936 року. Формування панівного класу в СРСР.

Конституція 1977 року. Основні положення.

Розпад СРСР. Створення і розвиток СНД.

Тема 22. Держава і право Німеччини новітнього періоду

Революція в Німеччині та утворення Веймарської республіки. Політичний режим Веймарської республіки.

Виникнення націонал-соціалістичних та фашистських партій в Німеччині після I світової війни.

Італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм: загальне та особливе.

Прихід фашистів до влади. Становлення механізму фашистської диктатури, особливості розвитку права в цей період історії.

Розгром фашистської Німеччини, основні положення Потсдамської конференції.

Утворення ФРН і НДР. Основні положення Бонської Конституції 1949 р. Об'єднання Німеччини.

Розвиток права.

Тема 23. Держава і право США новітнього періоду

Особливості розвитку США на початку ХХ ст. Регулююча роль держави в галузі економіки та соціальних відносин. Посилення президентської влади, централізація державного апарату.

“Новий курс” Ф.Рузвельта: причини запровадження та наслідки.

Поправки до Конституції в ХХ ст.

Особливості регулювання суспільних і трудових відносин.

Відносини між гілками влади.

Процес формування і механізм реалізації внутрішньої і зовнішньої політики США.

Розвиток права.

Еволюція судової системи у Великобританії, США, Франції, Німеччині у ХІХ-ХХ ст.).

Утворення незалежних держав у Центральній та Латинській Америці.

Державний лад та право Кубинської республіки 1902 р.

Тема 24. Держава і право Англії новітнього періоду

Особливості суспільного і державного розвитку Англії першої половини ХХ ст. Реформа виборчої системи.

Основні зміни в державному ладі, реформа парламенту. Верховенство кабінету міністрів. Суть делегованого законодавства.

Вестмінстерський статут 1931 р. Державне регулювання економіки.

Особливості розвитку англійської правової системи.

Кабінет міністрів у державному механізмі Великобританії.

Суд присяжних у Англії та США. Історія та сучасні тенденції. Федералізм у буржуазних країнах.

Тема 25. Держава і право Франції новітнього періоду

Режим Третьої республіки: партійна та виборча системи. Зміни в державному апараті.

Виникнення Народного фронту, його політика. Причини падіння Третьої республіки.

Окупація Франції та режим Віші. Звільнення Франції.

“Тимчасовий режим” та боротьба навколо конституції.

Виникнення режиму Четвертої республіки. Основні положення Конституції 1946 року.

Падіння Четвертої республіки і виникнення режиму П'ятої республіки. Основні положення Конституції 1958 р. Еволюція політичної системи у Франції.

Основи діяльності та структури сучасних європейських правоохоронних інститутів в умовах інтеграційних процесів к. ХХ ст.

Розвиток права.

Становлення буржуазних правових систем та інститутів (Англія, Франція, Германія).

Тема 26. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі,

Азії, Африці та Латинській Америці.

Становлення національних держав в Центральній та Східній Європі після першої світової війни.

Виникнення незалежної Польщі, Чехословаччини, Болгарії і Югославії. Особливості їх суспільного і державного ладу.

Друга світова війна і її вплив на виникнення соціалістичних країн в Європі. Особливості розвитку соціалізму в країнах Європи. Народно-демократичні революції кінця 80-х рр.

Виникнення незалежних держав в країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Особливості їх розвитку. Розвиток політичних систем у країнах Латинської Америки у XX ст.

Джерела права.

1.3. Методи поточного та підсумкового контролю

Система оцінювання знань здобувачів вищої освіти включає поточний, проміжний та семестровий контроль знань з дисципліни. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, перевірки результатів виконання індивідуальних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти .

Проміжний контроль має на меті оцінку результатів знань здобувача вищої освіти після вивчення матеріалу з кожного змістового модуля дисципліни. Цей вид контролю проводиться у формі тестування та контрольної роботи і оцінюється відповідною сумою балів.

Здобувач вищої освіти, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного та проміжного контролю має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Результати поточного та проміжного контролю реєструються в журналі викладача. Перескладання пропущених без поважних причин робіт проміжного контролю або з метою підвищення кількості набраних балів упродовж семестру не дозволяється.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену з урахуванням результатів поточного та проміжного контролю знань, і оцінюється за національною шкалою та шкалою ECTS.

З дисципліни в кінці семестру, здобувач вищої освіти може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені. Складання екзамена є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для здобувачів вищої освіти, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо здобувач вищої освіти виконав всі види робіт протягом семестру (з мінімальними вимогами до знань) та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен. Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Білет на екзамен знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

1.4. Література основна до всього курсу

Методичне забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Історія держави і права зарубіжних країн” включає наступні базові джерела права та наукові і навчальні видання:

Нормативно-правові акти:

1. Документы по истории Великой французской революции. – Т.1. – М.,1990.
2. Конституции буржуазных государств. – М.,1982.
3. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII – XIX вв. Англия, США, Франция, Германия. / Под ред. П.Н.Галанзы. – М.,1957.
4. Конституции и законодательные акты Французской республики. – М.,1958.
5. Коран. – М.,1963.
6. Лавровский В.М. Сборник по истории английской буржуазной революции XVII в. – М.,1983.
7. Маньков А.Г. Российское законодательство X-XX вв. – М.,1985. – Т.3. – С.75-446.
8. Надирадзе Л.И. Хрестоматия по истории Халифата. – М.,1968.
9. Протоколы заседаний Парижской коммуны. – М.,1959.
10. Сборник документов по всеобщей истории государства и права / составитель К.Е.Ливанцев. – Л.,1977.
11. Сборник документов по истории государства и права СССР. – М.,1968. –
12. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М.,1961.
13. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
14. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
15. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
16. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
17. Хрестоматия по истории средних веков. – Т.1-3. – М.,1961-1963.

Підручники

- 1.Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
- 2.Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
- 3.Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. – Х.,2004.
- 4.Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
- 5.Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М.,1963.
- 6.Жидков О.А. История государства и права стран Латинской Америки. – М.,1967.
- 7.История государства и права зарубежных стран / за ред. О.А.Жидкова, Н.А.Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.

- 8.История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. – М.,1997.
- 9.История государства и права славянских народов / Авт.-сост. И.Н.Кузнецов. – Минск,2007.
- 10.История государства и права стран Азии и Африки. – М.,1964.
- 11.Історія держави і права зарубіжних країн / За заг. ред. О.М.Джужу. К.,2006.
- 12.Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) / За ред. проф. Б.Й. Тищика. – Львів,2006.
- 13.Кучма В.В. Государство и право Древнего мира. – Волгоград, 1998.
- 14.Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. – Л.,1986.
- 15.Ливанцев К.Е. История государства и права феодальной Польши. – М.,1958.
- 16.Маймескулов Л.М., Россіхін В.В., Тихоненков Д.А. Історія держави і права зарубіжних країн. – Х.,2006.
- 17.Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
- 18.Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
- 19.Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
- 20.Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х.,1994.
- 21.Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
- 22.Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів,1999.
- 23.Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
- 24.Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
- 25.Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.

Наукові видання

- 1.Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
- 2.Барг М.А. Исследования по истории английского феодализма в XI-XIII вв. – М.,1962.
- 3.Батыр К.Н. История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789-1794. – М.,1987.
- 4.Батыр К.Н. История феодального государства Франции. – М.,1975.
- 5.Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М.,1994.
- 6.Галкин И.С. Япония 1870-1914 гг. – М.,1950.
- 7.Гутнова Е.В. Возникновение английского парламента. – М.,1960.
- 8.Драбкин Я.С. Становление Веймарской республики. – М.,1978.
- 9.Желубовская Э.А. Крушение Второй империи и возникновение Третьей республики во Франции. – М.,1956.
- 10.Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. – М.,1985.
- 11.Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М.,1963.
- 12.Колесницкий Н.Ф. Феодальное государство. – М.,1967.
- 13.Крашенинникова Н.А. Индусское право (история и современность). – М.,1982.
- 14.Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М.,1994.
- 15.Маньков А.Г. Уложение 1649 года, кодекс феодального права России. – Л.,1980.

16. Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. – М., 1988.
17. Молчанов Н.Н. Четвертая республика. – М., 1963.
18. Софроненко К.А. Соборное Уложение 1649 г. – кодекс русского феодального права. – М., 1958.
19. Федоров К.Г. Афины - правовое государство античности. – Краснодар, 1991.
20. Шевченко А.А. Внешняя политика США: процесс формирования и механизм осуществления. – К., 1989.
21. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995.

Публікації у фахових виданнях

1. Адо А.В. Аграрное законодательство Учредительного Собрания и крестьянское движение во Франции в 1790 г. // ННИ. – 1957. - №2.
2. Андреев М. Недвижимая собственность в Риме до XII таблиц // ВДИ. – 1955. - №1. – С.142-146.
3. Бабанцев Н.Ф. Некоторые вопросы государственного строя Германской империи (1871-1911) // Вестник ЛГУ. – Серия “Экономика, философия, право”. – 1972. - №11. – Вып.2.
4. Барг М.А. Карл I Стюарт. Суд и казнь // ННИ. – 1970. - №6.
5. Бобылева С. И. К вопросу о генезисе германского фашизма // Вопросы германской истории. Германский фашизм: история и современность. – Днепропетровск: Днепропетр. госуд. ун-т, 1983.
6. Бонгард-Левин Г.М. Республики в древней Индии (Проблематика и основные материалы) // Вестник древней истории. – 1966. - №3.
7. Боронбеков С. Основные ценности ислама – объекты охраны шариата // Государство и право. – 2003. - №2.
8. Брехт А. О государственном устройстве Веймарской республики и вопросы ее политической системы // Проблемы формирования и развития политической системы буржуазных обществ. – Свердловск, 1984.
9. Вайсман А.С. Конституция ФРГ и ее эволюция // Ученые записки ВЮЗИ. Вып. 21. Ч. II. – 1970.
10. Вигасин А.А. «Уста о рабах» в Артхашастре Каутильи // ВДИ. – 1976. - №4.
11. Воронков В.И. ПСЛ - «вызволене» и польская конституция 1921 года // Советское славяноведение. – 1978. - № 6.
12. Горошкова Г.Н. Ликвидация буржуазно-демократических порядков в Германии в годы фашизма // Вопросы истории. – 1962. - № 2.
13. Гюнтер Р. К развитию социальной и имущественной дифференциации в древнейшем Риме // ВДИ. – 1959. - №1. – С.52-83.
14. Иванова И.К. Палата лордов на рубеже XXI века // Государство и право. – 2003. - №6.
15. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. // ННИ. – 1990. - №4.
16. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. // Новая и новейшая история. – 1990. - №4.
17. Игнатенко А.В. О начале государственности в Риме (к вопросу о возникновении политической власти) // Античная древность и средние века:

- Вопросы социально-политического развития. Сб. научн. Трудов. – Свердловск, 1988.
18. Ильин Г.Ф. Основные проблемы рабства в Древней Индии // История и культура Древней Индии. – М. 1963.
  19. Исаев И.А. Революционная психология и революционная законность (Российский опыт 1917 г.) // Государство и право. – 1995. - №11.
  20. Исламов Т.М. Империя Габсбургов. Становление и развитие. XVI-XIX вв. // ННИ. – 2001. – №2.
  21. Кастель Е.Р. Федерализм и становление буржуазного государства в Германии (1815 – середина 1860-х гг.) // Правоведение. - 1992. - №4.
  22. Ковалев А. М. Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции) // Государство и право. – 1997. - № 4.
  23. Козлихин Н.Ю. Высшие органы власти США в годы “Нового курса” (1933-1939) // Правоведение. – 1981. - №4.
  24. Конституция Французской республики // Советское государство и право. – 1947. - № 7.
  25. Котова Е.В. Династия Габсбургов // ННИ. – 1991. - №4.
  26. Крашенинникова Н.А. Происхождение права Древней Индии // Правоведение. – 1977. - №1.
  27. Кремер И.О. Некоторые аспекты политической системы ФРГ (1949-1969) // Ежегодник германской истории. - 1969, 1970.
  28. “Круглый стол” Французская революция XVIII в. и буржуазия // ННИ. – 2002. - №1.
  29. Крючкова О.В. Новые материалы о деятельности континентального конгресса // Американский ежегодник. 1975. – М., 1975.
  30. Лисневский Э. В. Конституционная реформа в Великобритании 1911 года // Известия Северо-кавказского научн. центра высш. школы. Серия обществ, наук. – 1974. - № 1.
  31. Малов В.Н. Людовик XIV: опыт психологической характеристики // ННИ. – 1996. - №6.
  32. Манфред А.З. О природе якобинской власти // Вопросы истории. – 1969. - №5.
  33. Марченко М.Н. Соотношение законодательной и исполнительной властей в государственном механизме Германии 30-х гг. // Вестник МГУ. Серия «Право». – 1994. - №5.
  34. Марченко М.Н. Судебная власть в политической системе Германии 30-40-х годов // Вестник Московского ун-та. Сер II. Право. – 1995. - № 1.
  35. Немировский А.И. К вопросу о времени и значении центуриатной реформы Сервия Туллия // ВДИ. И- 1959. - №2.
  36. Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда VIII до Елизаветы II // ННИ. – 2000. - №4,5.
  37. Остапенко Г.С. Наследники Королевы Виктории и первые британские монархи XX в.: Эдуард VII и Георг V // ННИ. – 1999. - №6.
  38. Паршиков А.Е. Организация суда в Афинской державе // ВДИ. – 1974. - №2.

- 39.Плешков В.Н. Первый континентальный конгресс (1774 г.) // Вопросы истории. – 1976. - №6.
- 40.Прокопьев В. П. Государственный аппарат Германской империи и монополистический капитал в 1914-1918 гг. // Вестник ЛГУ. – 1972. - № II. – Серия «Экономика, философия, право». Вып 2.
- 41.Редер Д.Г. Законодательство в Древнем Египте // Культура Древнего Египта. – М.,1976.
- 42.Саликов М.С. Взаимоотношения штатов в системе федерализма // Государство и право. – 1997. - №9.
- 43.Согрин В.В. Образование Североамериканского государства: новое прочтение // ННИ. – 2002. - №?
- 44.Сытин С.Л. Закон Ле Шапелье в оценке современников // ННИ. – 1969. - №4.
- 45.Сюкияйнен Л.Р. Шариат: религия, нравственность, право // Государство и право. – 1996. - №8.
- 46.Тищик Б., Ригіна О. Перша чинна Конституція світу – історія прийняття (до 220-ти річчя Конституції США) // Право України. – 2007. - №8.
- 47.Тищик Б. Про демократичні революції в країнах Східної Європи (1989 – 1991) // Львів: Вісник Львівськ ун-ту. Вип. 30. - 1993.
- 48.Томсинов В.А. Государственный строй Англии накануне революции 1640-1660 гг. // Вестник МГУ. Серия 11 Право. – 2006. - №3,5.
- 49.Топорнин Б.Н. Возникновение и развитие Национального фронта в Чехословакии // Советское государство и право. – 1965. - № 3.
- 50.Топорнин Б.Н. К вопросу о возникновении и развитии народно-демократического государства в Чехословакии (1945-1948) // Новая и новейшая история. – 1964. - № 6.
- 51.Тырсенко А.В. От Просвещения к революции. Общественно-политические взгляды Сийеса // ННИ. – 2001. - №5.
- 52.Ушаков В.А. “Статьи Конфедерации и вечного союза” – первая американская конституция // Проблемы всеобщей истории. – М.,1973.
- 53.Хорошев А.В. Карл I Стюарт и парламент // ННИ. – 2005. - №1.
- 54.Черниловский З.М. Великая хартия вольностей // Вопросы политической организации рабовладельческого и феодального общества. – Свердловск,1984.
- 55.Штарський М. Юзеф Пілсудський: Факти і міфи // Український історичний журнал – 1992. - №4-5.
- 56.Шугаев А.С. Эволюция основных положений конституций Франции (1875-1958 гг.) // Государство и право зарубежных стран. № 2. – М., 1959.
- 57.Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.) // Государство и право. – 1996. - №4.
- 58.Якобсон В.А. «Кража» и «грабеж» по законам Хаммурапи // Палестинский сборник. – Вып. 26. – М.,1978.
- 59.Якобсон В.А. Возникновение писаного права в Древней Месопотамии // ВДИ. – 1984. - №4.
- 60.Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. - №2,3.

1.5. Орієнтовний перелік питань на екзамен

1. Предмет та методи дослідження історії держави і права зарубіжних країн.
2. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн.
3. Характерні риси держави та права за азіатського способу виробництва.
4. Суспільний і державний лад Стародавнього Єгипту.
5. Джерела та основні риси права Стародавнього Єгипту.
6. Суспільний і державний лад Вавилону.
7. Основні риси права за законами царя Хаммурапі.
8. Особливості суспільного та державного ладу Стародавньої Індії.
9. Основні риси права Стародавньої Індії за законами Ману.
10. Особливості суспільного і державного ладу Стародавнього Китаю. Реформи Шан Яна.
11. Особливості виникнення і розвитку держави і права в Афінах. Реформи Тезея, Солона, Клісфена.
12. Суспільний і державний лад Афін.
13. Особливості суспільного і державного ладу Спарти.
14. Виникнення і розвиток держави і права у Римі. Реформи Сервія Тулія.
15. Суспільний і державний лад Риму у період республіки та його зміни у період монархії.
16. Джерела права Стародавнього Риму та його основні риси.
17. Характерні риси феодальної держави та права.
18. Суспільний і державний лад франків.
19. Основні риси права за “Салічною правдою” франків.
20. Характеристика Великої хартії вільностей в Англії.
21. Виникнення парламенту в Англії, його боротьба з королівською владою.
22. Джерела та основні риси права феодальної Англії.
23. Суспільний і державний лад Франції в період сеньоріальної монархії. Реформи Людовика IX.
24. Суспільний і державний лад в період станово-представницької монархії у Франції.
25. Суспільний і державний лад в період абсолютної монархії у Франції.
26. Джерела та основні риси права феодальної Франції.
27. Особливості утворення і розвитку держави і права у феодальній Німеччині.
28. Особливості суспільного і державного ладу феодальної Німеччини.
29. Характеристика Золотої Булли 1356 року.
30. Основні риси права за Саксонським зарцалом.
31. Основні риси права за Кароліною.
32. Виникнення і розвиток Арабського Халіфату.
33. Особливості суспільного і державного ладу Арабського Халіфату.
34. Джерела мусульманського права.
35. Основні риси мусульманського права.
36. Формування Московської держави. Суспільний і державний лад.
37. Характеристика Судебника 1497 р.
38. Причини прийняття та характеристика Соборного Уложення 1649 р.

39. Причини та особливості англійської революції середини XVII ст.
40. Класи і партії у англійській революції середини XVII ст.
41. Характеристика основних етапів англійської революції середини XVII ст.
42. “Інструмент управління” в Англії.
43. “Habeas Corpus Act” 1679 р.
44. “Славетна” революція в Англії. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування, 1701 р.
45. Формування кабінету міністрів в Англії. Прецедент 1742 р.
46. Виборчі реформи 1832 р. та 1867 р. в Англії
47. Декларація незалежності США, 1776 р.
48. Статті конфедерації США, 1781 р.
49. Конституція США, 1787 р.
50. Перший цикл поправок до Конституції США (Білль про права).
51. Суть американського федералізму.
52. Суть американської правової системи.
53. Передумови французької революції кінця XVIII ст. у Франції, основні її етапи.
54. Декларація прав людини і громадянина Франції, 1789 р.
55. Конституція Франції 1791 р. Проголошення республіки.
56. Суть політики Якобінської диктатури. Конституція 1793 р.
57. Директорія. Конституція 1795 р.
58. Консульство й імперія Наполеона.
59. Цивільний кодекс Франції 1804 р.
60. Реставрація Бурбонів. Хартії 1814 і 1830 рр.
61. Виникнення другої республіки у Франції. Державний лад.
62. Державний переворот 1851 р., виникнення другої імперії у Франції та її падіння.
63. Особливості державного розвитку Німеччини у першій половині XIX ст.
64. Утворення Німецької імперії. Конституція Німеччини 1871 р.
65. Цивільне уложення Німеччини 1900 р.
66. Реформи 70-80-х років у Японії. Конституція 1889 року.
67. Паризька комуна: державний лад та соціально-економічне законодавство.
68. Виникнення Третьої Республіки у Франції. Конституційні закони 1875 р.
69. Відміна кріпосного права у Росії. Реформи 70-80х рр.
70. Революція 1905-1907 рр. у Росії та її наслідки. Виникнення Державної Думи і Державної Ради.
71. Лютнева революція 1917 р. у Росії і повалення монархії. Перший з’їзд Рад і його рішення. Проголошення Росії республікою.
72. Переворот 25 жовтня 1917 р. Другий з’їзд Рад та його рішення. Виникнення Ради народних комісарів.
73. Вибори та розгін Установчих зборів в Росії.
74. Характеристика Конституції РРФСР 1918 р. Сутність держави „диктатури пролетаріату”.
75. Джерела права в перші роки радянської влади.
76. Революція 1918 р. у Німеччині та утворення Веймарської республіки.

77. Характеристика Конституції Німеччини 1919 р.
78. Прихід фашистів до влади у Німеччині. Суспільний лад і механізм фашистської диктатури.
79. Розгром фашистської Німеччини. Утворення ФРН і НДР.
80. Особливості розвитку держави і права США у першій половині ХХ ст. Поправки до Конституції.
81. Розвиток суспільного і державного ладу Франції у 20-30-х рр. ХХ ст. Виникнення Народного фронту і його політика.
82. Падіння режиму Третьої Республіки у Франції і виникнення Четвертої Республіки. Конституція 1946 р.
83. Падіння Четвертої республіки і виникнення режиму П'ятої республіки у Франції. Конституція 1958 р.
84. Особливості суспільного і державного розвитку Англії першої половини ХХ ст. Вестмінстерський статут 1931 р.
85. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній і Південно-Східній Європі.
86. Особливості розвитку соціалізму у країнах Східної та Південно-Східної Європи.

ТЕМИ ДЛІ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Тема 1. Предмет, метод дослідження та періодизація історії держави і права зарубіжних країн

1. Історіографія історії держави і права зарубіжних країн.
2. Виникнення та загальні закономірності становлення та розвитку держав Стародавнього Сходу.
3. Сутність азіатського способу виробництва. Його відмінності від рабовласницького способу виробництва
4. Поняття “східної деспотії”: особливості та характерні риси.
5. Роль географічного середовища у формуванні типу держави і форми правління.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. – М., 1953.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2004.
3. Всеобщая история государства и права / за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
4. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. – Х., 2004.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М., 2000.
6. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М., 1963.
7. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
8. История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А. Крашенинниковой. – М., 2003.
9. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
10. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград, 2001.
11. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
12. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
13. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х., 1994.
14. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
15. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів, 1999. – Т.1.
16. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
17. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
18. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И. Батыра, Е.В. Поликарповой. – М., 1996. – Т.1.
19. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М. Черниловского. – М., 1984.
20. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М., 1999.

21. Хрестоматия по истории Древнего Востока. – В 2-х т. – М., 1980.
22. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
23. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
24. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.
25. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. - №2,3.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту

1. Державний апарат Стародавнього Єгипту та його основні ланки.
2. Зміни в характері суспільних робіт, в апараті управління в різні періоди розвитку держави у Стародавньому Єгипті.
3. Роль жрецтва в єгипетському суспільстві. Причини протистояння між жерцями та царською владою в період Нового царства.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. – М., 1953.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2004.
3. Всеобщая история государства и права / за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
4. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. – Х., 2004.
5. Государство и социальные структуры на древнем Востоке: Сборник статей. – М., 1989.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М., 2000.
7. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М., 1963.
8. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
9. История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А. Крашенинниковой. – М., 2003.
10. История государства и права: Словарь-справочник / Под ред. М.И. Сизикова. - М., 1997. - 304 с.
11. Краткая Российская энциклопедия: В 3-х т. / Сост. В.М. Карев. – М., 2003.
12. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
13. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград, 2001.
14. Лурье. Очерки древнеегипетского права XVI – X вв. до н.э. – М., 1960.
15. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
16. Редер Д.Г. Законодательство в Древнем Египте // Культура Древнего Египта. – М., 1976.
17. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків, 2003.

18. Словарь исторических терминов / Под ред. А.П.Крюковских. – СПб.,1998. – 464 с.
19. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х.,1994.
20. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
21. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів,1999. – Т.1.
22. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / Гол. Ред. Ради чл.-кор. НАНУ М.Попович. – К.,1999. – VII+1551 с.
23. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
24. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
25. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996. – Т.1.
26. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
27. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
28. Хрестоматія по истории Древнего Востока. – В 2-х т. – М.,1980.
29. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
30. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
31. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.
32. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. - №2,3.

Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону

1. Виникнення перших міст-держав на території Дворіччя, розвиток землеробства, соціальної структури та управління.
2. Коли і за яких умов у Межиріччі сформувалася перша централізована держава?
3. Охарактеризуйте місцеву адміністрацію та державний апарат держави шумерів.
4. Право власності за законами Хаммурапі.
5. Правовий режим майна “ілку”.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. – М.,1953.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
3. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
4. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. – Х.,2004.
5. Государство и социальные структуры на древнем Востоке: Сборник статей. – М.,1989.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
7. Дандамаев М.А. Рабство в Вавилоне. – М.,1974.
8. Древний Вавилон. – Смоленск,2001.

9. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй Древнего Двуречья. Шумер. – М., 1959.
10. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М., 1963.
11. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
12. История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А. Крашенинниковой. – М., 2003.
13. История государства и права: Словарь-справочник / Под ред. М.И. Сизикова. – М., 1997. – 304 с.
14. Краткая Российская энциклопедия: В 3-х т. / Сост. В.М. Карев. – М., 2003.
15. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
16. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград, 2001.
17. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
18. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
19. Скрипилев Е.А. Основные черты права Древнего Востока (Законы Хаммурапи). – М., 1964.
20. Словарь исторических терминов / Под ред. А.П. Крюковских. – СПб., 1998. – 464 с.
21. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х., 1994.
22. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
23. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів, 1999. – Т.1.
24. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / Гол. Ред. Ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – К., 1999. – VII+1551 с.
25. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
26. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
27. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И. Батыра, Е.В. Поликарповой. – М., 1996. – Т.1.
28. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М. Черниловского. – М., 1984.
29. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М., 1999.
30. Хрестоматия по истории Древнего Востока. – В 2-х т. – М., 1980.
31. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
32. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
33. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.
34. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. – №2,3.
35. Якобсон В.А. Возникновение писаного права в Древней Месопотамии // ВДИ. – 1984. – №4.

36. Якобсон В.А. «Кража» и «грабеж» по законам Хаммурапи // Палестинский сборник. – Вып. 26. – М., 1978.

Тема 4. Держава і право Стародавньої Індії

1. Арійське завоювання Індії.
2. Система варн. Права, обов'язки, статус варн.
3. Джерела й основні риси права Індії за “Законами Ману” та “Артхашастри”.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. – М., 1953.
2. Бонгард-Левин Г.М. Индия эпохи Маурьев. – М., 1973.
3. Бонгард-Левин Г.М. Республики в древней Индии (Проблематика и основные материалы) // Вестник древней истории. – 1966. - №3.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2004.
5. Вигасин А.А., Самозванцев А.Г. “Артхашастра”. Проблемы социальной структуры и права. – М., 1984.
6. Вигасин А.А. «Уста о рабах» в Артхашастре Каутильи // ВДИ. – 1976. - №4.
7. Всеобщая история государства и права / за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
8. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. – Х., 2004.
9. Государство и социальные структуры на древнем Востоке: Сборник статей. – М., 1989.
10. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М., 2000.
11. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М., 1963.
12. Законы Ману. – М., 1960.
13. Ильин Г.Ф. Основные проблемы рабства в Древней Индии // История и культура Древней Индии. – М. 1963.
14. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
15. История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А. Крашенинниковой. – М., 2003.
16. История государства и права: Словарь-справочник / Под ред. М.И. Сизикова. - М., 1997. - 304 с.
17. Краткая Российская энциклопедия: В 3-х т. / Сост. В.М. Карев. – М., 2003.
18. Крашенинникова Н.А. Индусское право: история и современность. – М., 1982.
19. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994.
20. Крашенинникова Н.А. Происхождение права Древней Индии // Правоведение. – 1977. - №1.
21. Кузнецов А.А. Эволюция индийской касты. – М., 1983.
22. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград, 2001.

23. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
24. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
25. Словарь исторических терминов / Под ред. А.П.Крюковских. – СПб.,1998. – 464 с.
26. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х.,1994.
27. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
28. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів,1999. – Т.1.
29. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М.Попович. – К.,1999. – VII+1551 с.
30. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
31. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
32. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996. – Т.1.
33. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
34. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
35. Хрестоматія по истории Древнего Востока. – В 2-х т. – М.,1980.
36. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
37. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
38. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.
39. Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. - №2,3.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю

Питання

1. Особливості суспільного і державного ладу Стародавнього Китаю.
2. Реформи Шан Яна в Китаї.
3. Джерела та основні риси права Стародавнього Китаю.

Інформаційні джерела

1. Авдиев В.И. История древнего Востока. – М.,1953.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
3. Васильев Л.С. Возникновение и формирование китайского государства // Китай: история, культура и историография. – М.,1977.
4. Васильев Л.С. Проблемы генезиса Китайского государства. – М.,1983.
5. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. Учебное пособие. Ч1. – Х.,2004.

7. Государство и социальные структуры на древнем Востоке: Сборник статей. – М.,1989.
8. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
9. Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. – М.,1963.
- 10.История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
- 11.История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие / за ред. Н.А.Крашенинниковой. – М.,2003.
- 12.История государства и права: Словарь-справочник / Под ред. М.И.Сизикова. - М.,1997. - 304 с.
- 13.Краткая Российская энциклопедия: В 3-х т. / Сост. В.М.Карев. – М.,2003.
- 14.Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М.,1994.
- 15.Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
- 16.Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
- 17.Переломов Л.С. Империя Цинь – первое централизованное государство в Китае (221-202 гг. до н.э.). – М.,1962.
- 18.Рогожин А.Й., Страхов Н.Н. История государства и права рабовладельческого Китая. – М.,1960.
- 19.Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
- 20.Словарь исторических терминов / Под ред. А.П.Крюковских. – СПб.,1998. – 464 с.
- 21.Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х.,1994.
- 22.Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
- 23.Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів,1999. – Т.1.
- 24.УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / Гол. Ред. Ради чл.-кор. НАНУ М.Попович. – К.,1999. – VII+1551 с.
- 25.Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
- 26.Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
- 27.Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996. – Т.1.
- 28.Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
- 29.Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
- 30.Хрестоматия по истории Древнего Востока. – В 2-х т. – М.,1980.
- 31.Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
- 32.Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
- 33.Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.
- 34.Якобсон В.А. Некоторые проблемы исследования государства и права древнего Востока // Народы Азии и Африки. – 1984. - №2,3.

Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції

1. Загальна характеристика держави і права у Стародавній Греції.
2. Значення реформ Солона для розвитку Афін.
3. Розквіт афінської демократії за Ефіальта та Перікла.
4. Охарактеризуйте сильні та слабкі сторони афінської демократії.
5. Реформи Лікурга та їх вплив на становлення держави у Спарті.
6. Охарактеризуйте правове становище спартіатів, періеків, ілотів.
7. У чому полягає відмінність античних держав від держав Стародавнього Сходу?

Інформаційні джерела

1. Андреев Ю.В. Раннегреческий полис. – Л.,1976.
2. Боннар А. Греческая цивилизация. – В 2-х тт. – Ростов-на-Дону,1994.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Быт и нравы древних греков. – Смоленск,2000.
5. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
7. Громаков Б.С. История рабовладельческого государства и права (Афины, Рим). – М.,1986.
8. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
9. История Древней Греции. – М.,1962.
10. История Древней Греции. – СПб.,1999.
11. Катрич В.М. Історія рабовласницької держави і права стародавньої Греції. – К.,1969.
12. Кечекьян С.Ф. Государство и право древней Греции. – М.,1963.
13. Колобова К.М. Возникновение и развитие Афинского государства. – М.,1958.
14. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира. – Волгоград, 1998.
15. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
16. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
17. Паршиков А.Е. Организация суда в Афинской державе // ВДИ. – 1974. - №2.
18. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
19. Соловьева С.С. Раннегреческая тирания (к проблеме возникновения государств Греции). – М.,1964.
20. Страхов М.М. Історія держави і права Стародавнього світу. – Х.,1994.
21. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.

22. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів, 1999. – Т.1.
23. Федоров К.Г. Афины – правовое государство античности. – Краснодар, 1991.
24. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
25. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
26. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М., 1996.
27. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
28. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М., 1999.
29. Хрестоматія по истории Древней Греции. – М., 1964.
30. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
31. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996, 2000.
32. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.

Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму

Питання

1. Компетенція царів Спарти, герусії та колегії ефорів.
2. Охарактеризуйте сильні та слабкі сторони аристократичної республіки у Спарті.
3. Особливості формування та розвитку давньоримської общини.
4. Правове становище патриціїв та плебеїв. Якими громадянськими правами користувалися патриції і не користувалися плебеї до реформи Сервія Тулія?
5. Порівняйте реформи Солона в Афінах та Сервія Тулія в Римі. Знайдіть загальне та особливе.
6. Причини кризи республіканської форми правління в Римі.
7. Причини переходу до монархії в Римі: принципат, домінат. Чим домінат відрізняється від принципату?
8. Реформи Діоклетіана, їх сутність.
9. Реформи Костянтина.
10. Суспільний лад Риму у період монархії, розвиток колонату.
11. Повноваження Сенату, народних зборів і вищих магістратів, консулів, трибунів, едилів в період республіки та принципату.
12. Закони XII таблиць: загальна характеристика та їх прогресивне значення.
13. Коли і за яких обставин були створені Закони XII таблиць.
14. Історичне значення римського права.

Інформаційні джерела

1. Андреев М. Недвижимая собственность в Риме до XII таблиц // ВДИ. – 1955. - №1. – С.142-146.
2. Бартошек М. Римское право. Понятия, термины, определения. – М., 1989.

3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
6. Громаков Б.С. История рабовладельческого государства и права (Афины, Рим). – М.,1986.
7. Гюнтер Р. К развитию социальной и имущественной дифференциации в древнейшем Риме // ВДИ. – 1959. - №1. – С.52-83.
8. Игнатенко А.В. О начале государственности в Риме (к вопросу о возникновении политической власти) // Античная древность и средние века: Вопросы социально-политического развития. Сб. научн. Трудов. – Свердловск,1988.
9. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
10. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира. – Волгоград, 1998.
11. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
12. Немировский А.И. К вопросу о времени и значении центуриатной реформы Сервия Туллия // ВДИ. И- 1959. - №2.
13. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
14. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
15. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
16. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. – В 2-х тт. – Львів,1999. – Т.2.
17. Тищик Б.Й. Історія держави і права Стародавнього Риму. – Львів,1999.
18. Утченко С.Л. Кризис и падение Римской республики. – М.,1965.
19. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
20. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
21. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
22. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
23. Хрестоматия по истории Древней Греции. – М.,1964.
24. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
25. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1995,1996,2000.
26. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 8. Держава і право франків

1. Загальна характеристика феодальної держави і права (особливості виникнення та розвитку, зв'язок політичної влади з землеволодінням).

2. Місце релігії та церкви в житті феодальної держави.
3. Причини реформи Карла Мартелла (держава франків). Її вплив на формування ранньофеодального суспільства.
4. Франкська імперія за Карла Великого.
5. Розпад імперії Карла Великого та наслідки цього процесу.
6. Назвіть пережитки родового ладу, які прослідковуються в “Салічній правді”.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
3. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
5. Гуревич А.Л. Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. – М.,1970.
6. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998. – Т.1.
7. Корсунский А.Р. Образование раннефеодального государства в Западной Европе. – М.,1963.
8. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
9. Лебек С. Происхождение франков. V-IX вв. – М.,1993.
10. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
11. Малов В.Н. Меровинги // Вопросы истории. - №6.- С.150-158.
12. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
13. Петрушевский Д.М. Очерки из истории средневекового общества и государства. – М.,2003. – С.216-282.
14. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
15. Салическая правда / Пер. Н.П. Грацианского. – М.,1950
16. Соколова А.М. Варварские правды. – Чита,1969.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
18. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
19. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
20. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М.,1961.
21. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
22. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
23. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
24. Хрестоматия по истории средних веков. – Т. 1-3. – М.,1961-1963.
25. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.

26. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
27. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.

Тема 9. Феодальна держава і право Англії

1. Охарактеризуйте вплив нормандського завоювання на розвиток Англії.
2. Порівняйте розвиток феодалізму в Англії та на континенті. Особливості англійського розвитку.
3. Виникнення, порядок формування, структура та діяльність парламенту в Англії.
4. Взаємовідносини між парламентом і тронем у XIV-XV ст.
5. Відмінності між парламентом Англії та Генеральними штатами.
6. Місцеві органи самоуправління Англії.
7. Еволюція судової системи в Англії. Виникнення суду присяжних.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М., 1996.
2. Барг М.А. Исследования по истории английского феодализма в XI-XIII вв. – М., 1962.
3. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М., 1998.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2004.
5. Всеобщая история государства и права / за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М., 2000.
7. Гутнова Е.В. Происхождение английского парламента. – М., 1960.
8. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998. – Т.1.
9. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград, 2001.
10. Лисневский Э.В. История феодального государства и права Англии. – Ростов-на-Дону, 1981.
11. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000, 2001.
12. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998.
13. Памятники истории Англии XI-XIII вв. / Пер. Д.М. Петрушевского. – М., 1986.
14. Петрушевский Д.М. Очерки из истории английского государства и общества в средние века. – М., 2003.
15. Петрушевский Д.М. Очерки из истории средневекового общества и государства. – М., 2003.
16. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
17. Страхов Н.Н. Государство и право феодальной Англии. – Х., 1964.
18. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.

19. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
20. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
21. Хрестоматія пам'яток феодального господарства і права стран Європи. – М.,1961.
22. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред.К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
23. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
24. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
25. Хрестоматія по истории средних веков. – Т.1-3. – М.,1961-1963.
26. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
27. Черниловский З.М. Великая хартия вольностей // Вопросы политической организации рабовладельческого и феодального общества. – Свердловск,1984.
28. Черчилль У. Рождение Британии. – Смоленск,2002.
29. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
30. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 10. Феодальна держава і право Франції

- 1.Розкрийте суть реформ короля Франції Філіпа II Августа.
- 2.Реформи короля Франції Людовіка IX.
- 3.Роль римсько-католицької церкви у феодальній державі у Франції.
- 4.Реформи Ришельє.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Батыр К.Н. История феодального государства Франции. – М.,1975.
3. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М.,1998.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
5. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Галанза П.Н. Феодальное государство и право Франции. – М.,1963.
7. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
8. Губер П., Митер М. Проблемы дворянства в XVII в. – М.,1976.
9. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
10. Кнехт Р. Ришельє. – Ростов-на-Дону,1997.
11. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
12. Лозинский С.Г. История папства. – М.,1986.
13. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.

14. Малов В.Н. Людовик XIV: опыт психологической характеристики // ННИ. – 1996. - №6.
15. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
16. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
17. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
18. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
19. Французские короли и императоры. – Ростов-на-Дону,1997.
20. Хачатурян Н.А. Возникновение Генеральных штатов во Франции. – М.,1976.
21. Хачатурян Н.А. Сословная монархия во Франции (XIII-XV вв.). – М.,1984.
22. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М.,1961.
23. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред.К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
24. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
25. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
26. Хрестоматия по истории средних веков. – Т. 1-3. – М.,1961-1963.
27. Черкасов П. Кардинал Ришелье. – М.,2002.
28. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
29. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
30. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 11. Феодальна держава і право Німеччини

1. Особливості суспільного та державного ладу феодальної Німеччини.
2. Політика Оттона I.
3. Боротьба німецького імператора з римськими папами за політичне домінування.
4. “Освічений” абсолютизм в Пруссії й Австрії.
5. Характерні риси земського, ленного та міського права Німеччини.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М.,1998.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.

6. Енгельс Ф. Селянська війна в Німеччині// Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т.7. – С.330-415.
7. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. // ННИ. – 1990. - №4.
8. Исламов Т.М. Империя Габсбургов. Становление и развитие. XVI-XIX вв. // ННИ. – 2001. – №2.
9. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
10. Каролина. Уголовно-судебное уложение Карла У. – Алма-Ата,1967.
11. Колесницкий Н.Ф. Исследования по истории феодального государства и права в Германии. – М.,1959.
12. Котова Е.В. Династия Габсбургов // ННИ. – 1991. - №4.
13. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира и Средних веков. – Волгоград,2001.
14. Макачук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
15. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
16. Прокопьев В.П. История германской государственности X-XV11 вв. – Калининград,1984.
17. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
18. Смирин М.М. Народная Реформация Томаса Мюнцера и Великая крестьянская война. – М.,1956.
19. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
20. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
21. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
22. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М.,1961.
23. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред.К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
24. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
25. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
26. Чельцов-Бебутов М.А. Курс уголовно-процессуального права. – СПб.,1995. – С.276-285.
27. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
28. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
29. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.
30. Шиндлинг А., Циглер А. Кайзеры. – Ростов-на-Дону,1997.

Тема 12. Арабський халіфат

Питання

1. Коли виникає держава у арабів?
2. Роль та значення пророка Мухамеда в утворенні держави у арабів.
3. Охарактеризуйте ханіфський рух.

4. Хто міг стати халіфом?
5. Хто такі зіммії? Охарактеризуйте їх правове положення в Арабському халіфаті.
6. Які існували категорії земель в Арабському халіфаті?
7. Які основні династії халіфів Ви можете назвати?
8. Чому Арабський Халіфат вважають теократичною державою?
9. Що таке шаріат?
10. Які речі не могли знаходитись у власності мусульман?
11. Мусульманська система права: шляхи становлення

Інформаційні джерела

1. Авксентьев А.В. Коран, шариат и адаты. – М.,1966.
2. Арабские страны: история и современность. – М.,1981.
3. Беляев Е.А. Арабы, ислам и арабский халифат в раннее средневековье. – 1965.
4. Большаков О.Г. История Халифата. в 2-х тт. – М.,1989.
5. Боронбеков С. Основные ценности ислама – объекты охраны шариата // Государство и право. – 2003. - №2.
6. Заде Али А. Хроника мусульманских государств (I-VII вв. Хиджры). – М.,2004.
7. Коран. – М.,1963.
8. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К.,1997
9. Мусульманское право. – М.,1984.
10. Надирадзе Л.И. Проблема государственной собственности на землю в Халифате в VII- VIII вв. // Арабские страны. История. Экономика. – М.,1970.
11. Садагдар М.И. Основы мусульманского права. – М.,1968.
12. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. – М.,1986.
13. Сюкияйнен Л.Р. Шариат: религия, нравственность, право // Государство и право. – 1996. - №8.
14. Хайдарова М.С. Основные направления и школы мусульманского права // Мусульманское право (структура и основные институты). – М.,1994.
15. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред.К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
16. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
17. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
18. Хрестоматия по истории Халифата / сост., пер. Л.И. Надирадзе – М.,1968.

Тема 13. Феодална держава і право Болгарії, Сербії, Польщі та Чехії

1. Особливості виникнення держави і права у країнах центральної і південно-східної Європи.
2. Формування станово-представницької монархії. Втрата незалежності країнами центральної і південно-східної Європи.
3. Джерела і основні риси слов'янських держав: польська правда, законник Стефана Душана, кодифікація чеського права, закон судний людям у Болгарії.

Інформаційні джерела

1. Андреев М. История Болгарского государства и права. – М.,1962.
2. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.

3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. – М.,1981.
5. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
7. История Болгарии. – М.,1955.
8. История Венгрии. – М.,1972.
9. История Польши. – М.,1956.
10. История Чехословакии. – М.,1959.
11. История Югославии. – М.,1963.
12. История государства и права славянских народов: учебн. пособие / Авт.-сост. И.Н.Кузнецов. – Минск,2007.
13. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / за заг. ред. проф. О.М.Джузи. – К.,2006.
14. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навч. посіб. / за ред. проф. Б.Й.Тищика. – Львів,2006.
15. Королюк В.Д. Древнепольское государство. – М.,1957.
16. Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней. – М.,1987.
17. Краткая история Венгрии. С древнейших времен до наших дней. – М.,1991.
18. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. – М.,1993.
19. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней. – М.,1988.
20. Лаптева Л.П. История Чехии периода позднего феодализма и раннего нового времени (V век – 1648 г.). – М.,1993.
21. Ливанцев К.Е. История государства и права феодальной Польши. – М.,1958.
22. Макова Е.С. История южных и западных славян. Период феодализма (VI - середина XVIII в.). – М.,1987.
23. Москаленко А.Е. Возникновение и развитие феодальных отношений у южных славян. Хорваты и сербы. – М.,1978.
24. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV – XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений. – М.,1984.
25. Раннефеодальные государства и народности. Южные и западные славяне, VI – XII вв. – М.,1991.
26. Раннефеодальные государства на Балканах VI – XII вв. – М.,1999.
27. Флоря Б.Н. Отношения государства и церкви у восточных и западных славян. Эпоха Средневековья. – М.,1992.
28. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М.,1961.

29. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Древность и Средние века / Составитель В.А. Томсинов. – М.,1999.
30. Хрестоматия по истории средних веков. – Т. 1-3. – М.,1961-1963.
31. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2001

Тема 14. Держава і право феодальної Росії

1. Утворення Московської централізованої держави (політичний аспект).
2. Формування і розвиток феодальних відносин у Московії.
3. Реформи Івана IV Грозного.
4. Розвиток приказної системи управління в Росії.
5. Судебники 1497 та 1550 рр. – як джерела права Росії.
6. Соборне Уложення 1649 р., його характеристика.

Інформаційні джерела

1. Владимирский-Буданов М.В. Обзор истории русского права. – К.,1995.
2. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений в дореволюционной России. – М.,1983.
3. Зимин А.А. Холопы на Руси (с древнейших времен до конца XV века). – М.,1973.
4. Исаев История государства и права России. – М.,1996.
5. История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. – М.,1997.
6. История государства и права СССР/за ред О.К.Чистякова. – Ч.1. – М.,1985.
7. История государства и права СССР. – Ч.1. – М.,1969
8. Маньков А.Г. Российское законодательство X-XX вв. – М.,1985. – Т.3. – С.75-446.
9. Маньков А.Г. Уложение 1649 года, кодекс феодального права России. – Л.,1980.
10. Носов Н.Е. Становление сословно-представительных учреждений в России. – М.,1969.
11. Пчелов Е. Романовы. История династии. – М.,2002.
12. Пчелов Е. Рюриковичи. История династии. – М.,2002.
13. Развитие русского права в XV – первой половине XVII вв. – М.,1986.
14. Развитие русского права второй половины XVII – XVIII вв. – М.,1992.
15. Сборник документов по истории государства и права СССР. – Ч.1. – М.,1968.
16. Софроненко К.Л. Соборное Уложение 1649 г. – кодекс русского феодального права. – М.,1958.
17. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. – В 2-х т. – М.,2003. – Т.1.
18. Титкова С.С. Государство и право сословно-представительской монархии в России. – М.,1991.
19. Тихомиров М.Н. Соборное Уложение 1649 г. – М.,1961.
20. Черепнин Л.В. Земские соборы Русского государства XVI – XVII вв. – М.,1978.

21. Черепнин Л.В. Образование Русского централизованного государства. – М.,1978.
22. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.

Тема 15. Буржуазна держава і право Англії

1. Основні положення “Петиції про право” 1628 р.
2. Найважливіші нормативні акти “Довгого парламенту” Англії.
3. Роль та місце протекторату О.Кромвеля в історії англійської буржуазної держави.
4. Зміст та значення “Бредської декларації”. Реставрація монархії Стюартів.
5. Зародження політичних партій в Англії.
6. Виникнення кабінету міністрів в Англії, прецедент 1742 р.
7. Назвіть основні підсумки англійської революції. Поясніть в чому полягав її незавершений характер.
8. Розвиток англійського парламентаризму у XVIII-XIX ст.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Барг М.А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. – М.,1990.
3. Барг М.А. Карл I Стюарт. Суд и казнь // ННИ. – 1970. - №6.
4. Барг М.А. Кромвель и его время. – М.,1990.
5. Барг М.А. Народные низы в английской революции XVII в. – М.,1967.
6. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
7. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
8. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
9. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв. /за ред. В.С. Нерсисянца. – М.,1983.
10. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
11. Ковард Б. Оливер Кромвель. – Ростов-на-Дону,1997.
12. Конституции буржуазных государств. – М.,1982.
13. Лавровский В.М. Сборник документов по английской буржуазной революции XVII в. – М.,1973.
14. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. – Л.,1986.
15. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
16. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
17. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
18. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.

19. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. – К.,1991.
20. Томсинов В.А. Государственный строй Англии накануне революции 1640-1660 гг. // Вестник МГУ. Серия 11 Право. – 2006. - №3,5.
21. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
22. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
23. Хорошев А.В. Карл I Стюарт и парламент // ННИ. – 2005. - №1.
24. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
25. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
26. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
27. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
28. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
29. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 16. Держава і право США

Питання

1. Виникнення перших колоній на території Північної Америки. Їх правовий статус.
2. Причини та передумови боротьби американських колоній за незалежність.
3. Виникнення і оформлення двопартійної системи в США.
4. Сутність американського федералізму.
5. Вплив Громадянської війни 1861-1864 рр. на розвиток законодавства США.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Бельсон Я.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США. – Л.,1982.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
6. Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. – М.,1985.
7. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв. /за ред. В.С. Нерсесянца. – М.,1983.
8. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
9. Каменский В.Г. Билль о правах в конституционной истории США. – М.,1983.
10. Каррі Д.П. Конституція США / пер. з англ. О.М. Мокровольського. – К.,1993.

11. Конституции буржуазных государств. – М.,1982.
12. Крючкова О.В. Новые материалы о деятельности континентального конгресса // Американский ежегодник. 1975. – М.,1975.
13. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. – Л.,1986.
14. Макаруч В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
15. Мишин А.А. Принцип разделения властей в конституционном механизме США. – М.,1984.
16. Мишин А.А., Власихин В.А. Конституция США. Политико-правовой комментарий. – М.,1989.
17. Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. – М.,1988.
18. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
19. Плешков В.Н. Первый континентальный конгресс (1774 г.) // Вопросы истории. – 1976. - №6.
20. Рубаник В.С. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
21. Савельев В.А. Капитолий США: прошлое и настоящее. – М.,1989.
22. Саликов М.С. Взаимоотношения штатов в системе федерализма // Государство и право. – 1997. - №9.
23. Согрин В.В. Образование Североамериканского государства: новое прочтение // ННИ. – 2002. - №?
24. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
25. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. – К.,1991.
26. Тишик Б., Ригіна О. Перша чинна Конституція світу – історія прийняття (до 220-ти річчя Конституції США) // Право України. – 2007. - №8.
27. Ушаков В.А. “Статьи Конфедерации и вечного союза” – первая американская конституция // Проблемы всеобщей истории. – М.,1973.
28. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
29. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
30. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
31. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
32. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
33. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
34. Шевченко А.А. Внешняя политика США: процесс формирования и механизм осуществления. – К.,1989.
35. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
36. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 17. Буржуазна держава і право Франції

1. Основні етапи і особливості Великої французької революції (далі - ВФР).
2. Проголошення важливих принципів буржуазної держави та права в ході ВФР.
3. Охарактеризуйте політичні програми фейянів, жирондистів, якобінців. Назвіть лідерів кожного крила.
4. Порівняйте Декларації прав людини та громадянина Франції 1789 та 1793 р.
5. Охарактеризуйте державно-правові механізми Франції періоду Консульства та імперії Наполеона.
6. Причини виникнення Другої імперії у Франції: її внутрішня та зовнішня політика.
7. Французький кримінально-процесуальний (1808р.) та кримінальний (1810р.) кодекси.
8. Основні відмінності буржуазного права від правових систем попередніх суспільних формацій.
9. Назвіть дві головні системи буржуазного права, вкажіть їх позитивні та негативні сторони.

Інформаційні джерела

1. Адо А.В. Аграрное законодательство Учредительного Собрания и крестьянское движение во Франции в 1790 г. // ННИ. – 1957. - №2.
2. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
3. Батыр К.И. История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789-1794 гг. – М.,1984.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
5. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
7. Декларация прав человека и гражданина 1789 г. История и современность // Советское государство и право. – 1989. - №7.
8. Документы истории Великой французской революции. – Т.1. – М.,1990.
9. Из истории якобинской диктатуры. – Одесса,1962.
10. История буржуазного конституционализма ХУІІ – ХІХ вв. /за ред. В.С. Нерсесянца. – М.,1983.
11. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
12. Карлейль Т. История Французской революции /переклад Ю.В.Дубровина, Е.А.Мельниковой. – М.,1991.
13. Конституции буржуазных государств. – М.,1982.
14. “Круглый стол” Французская революция ХVІІІ в. и буржуазия // ННИ. – 2002. - №1.
15. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. – Л.,1986.
16. Макачук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
17. Манфред А.З. Наполеон Бонапарт. – М.,1999.

18. Манфред А.З. О природе якобинской власти // Вопросы истории. – 1969. - №5.
19. Манфред А.З. Три портрета эпохи Великой французской революции. – М.,1979.
20. Манфред А.З. Французская революция к.ХVIII в. – М.,1956.
21. Матъез. Французская революция. – М.,1989.
22. Молчанов Л.М. Мантаньяры. – М.,1989.
23. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
24. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
25. Смирнов А.Ю. Империя Наполеона III. – М.,2003.
26. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
27. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. – К.,1991.
28. Сытин С.Л. Закон Ле Шапелье в оценке современников // ННИ. – 1969. - №4.
29. Сьюард Д. Наполеон и Гитлер. – Смоленск,1995.
30. Талейран. Мемуары. – Екатеринбург,1997.
31. Тырсенко А.В. От Просвещения к революции. Общественно-политические взгляды Сийеса // ННИ. – 2001. - №5.
32. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
33. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
34. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
35. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
36. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
37. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
38. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
39. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 18. Буржуазна держава і право Німеччини

1. Утворення “Рейнського союзу” у Німеччині: причини та наслідки.
2. Створення Північнонімецького союзу.
3. Основні положення Конституції Прусії 1850 р.
4. Роль Отто фон Бісмарка в об’єднанні Німеччини та утворенні другої імперії.
5. Своєрідність політичної історії виникнення та еволюції другої імперії в Німеччині на відміну від першої.
6. Кримінальний кодекс 1871 р. Німеччини.
7. Цивільне уложення 1900 р. Німеччини.
8. Загальне та особливе в кодифікації германського та французького законодавства.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Бабанцев Н.Ф. Некоторые вопросы государственного строя Германской империи (1871-1911) // Вестник ЛГУ. – Серия “Экономика, философия, право”. – 1972. - №11. – Вып.2.
3. Бабанцев Н.Ф., Проппев В.П. Германская империя 1871-1918 гг. – Красноярск,1984.
4. Бисмарк Отто фон. Воспоминания. Мемуары. – В 2-х т. – Минск-Москва,2001.
5. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
6. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
7. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
8. Ивонин Ю.Е. Абсолютизм в Германии в XVII-XIX вв. // Новая и новейшая история. – 1990. - №4.
9. История буржуазного конституционализма XVII – XIX вв./за ред. В.С.Нерсисянца. – М.,1983.
10. История буржуазного конституционализма XIX в./ за ред. В.С.Нерсисянца. – М.,1986.
11. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
12. Кастель Е.Р. Федерализм и становление буржуазного государства в Германии (1815 – середина 1860-х гг.) //Правоведение.-1992. - №4.
13. Ливанцев К.Е. История буржуазного государства и права. – Л.,1986.
14. Макачук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
15. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
16. Прокопьев В.П. Армия и государство в истории Германии XIX – XX вв. – Л.,1982.
17. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
18. Савельев В.А. Германское гражданское уложение. – М.,1985.
19. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
20. Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави та права у провідних країнах світу і Північній Америці. – К.,1991.
21. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
22. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
23. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
24. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
25. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.

26. Чубинский В.В. Бисмарк: Политическая биография. – М.,1988.
27. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
28. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 19. Буржуазна держава і право Японії

1. Місце, роль та значення сьогунату в історії японської держави.
2. Причини та передумови революції Мейдзі.
3. Особливості формування японського права.

Інформаційні джерела

1. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
2. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
3. Галкин И.С. Япония (1870-1914 гг.). – М.,1950.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
5. Инако Цунзо. Современное право Японии. – М.,1981.
6. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
7. Кузнецов Ю.Д., Новицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии. – М.,1988.
8. Латышев И.А. Государственный строй Японии. – М.,1956.
9. Лещенко Н. История сьогуната // Япония сегодня. – 2001. - №12.
10. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
11. Очерки новой истории Японии. – М.,1958.
12. Смирнитский С.А. Япония в эпоху Токугава // Самиздат. – 2002. - №10.
13. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
14. Файнберг Э.Я. Внутреннее и внешнее положение Японии в сер. XIX в. – М.,1954.
15. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
16. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
17. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
18. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
19. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
20. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.

Тема 20. Паризька Комуна і утворення

Третьої республіки у Франції

1. Боротьба прихильників монархії та республіки за форму державного правління у Франції в II половині XIX ст.

2. Охарактеризуйте практичний досвід Паризької Комуни.

Інформаційні джерела

1. Антюхина-Московченко В.К. Третья республика во Франции. 1870-1918. – М.,1986.
2. Бажанов А.Т. Органы юстиции Парижской коммуны. – Казань,1971.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Государство и право Парижской Коммуны / за ред. А.Ф. Шебанова. – М.,1971.
6. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
7. Желубовская Э.А. Крушение Второй империи и возникновение Третьей республики во Франции. – М.,1956.
8. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
9. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
10. Молок А.И. Хрестоматия по истории Парижской коммуны. – М.,1959
11. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
12. Протоколы заседаний Парижской коммуны. – М.,1959.
13. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
14. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
15. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,1994.
16. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
17. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И.Батыра, Е.В.Поликарповой. – М.,1996.
18. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М.Черниловского. – М.,1984.
19. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
20. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
21. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
22. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К.,1995.

Тема 21. Держава і право Росії ХІХ – початку ХХ ст.

1. Відміна кріпосного права в Росії. Реформи 70 – 80-х рр.
2. Революція 1905 – 1907 рр. Маніфест 17 жовтня 1905 р. Виникнення Державної Думи і Державної Ради.
3. Лютнева революція 1917 р. Стратегія і тактика більшовицької партії.
4. Діяльність Тимчасового уряду Росії та його законодавство.

Інформаційні джерела

1. Ефремова Н.Н. Судоустройство Российской империи XVIII – XX вв. – М.,1996.
2. Захарова Л.Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России 1856-1861 гг. – М.,1984.
3. Исаев И.А. История государства и права России. – М.,1996.
4. История государства и права России / за ред. Ю.П. Титова. – М.,1997.
5. История государства и права СССР. – Ч.II. – М.,1969
6. История государства и права СССР. – М.,1985.
7. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2001.
8. Ольденбург С.С. Царствование императора Николая II. – В 2-х т. – М.,1992.
9. Отречение Николая II. Воспоминания очевидцев. – М.,1990.
10. Пчелов Е. Романовы. История династии. – М.,2002.
11. Радзинский Э. Николай II: жизнь и смерть. – М.,1997.
12. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. – В 2-х т. – М.,2003.
13. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
14. Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.) // Государство и право. – 1996. - №4.

Тема 22. Виникнення та розвиток радянської держави і права

1. Переворот 25 жовтня 1917 р. і захоплення влади більшовиками. Вибори та розгін Установчих зборів.
2. Створення радянського державного апарату.
3. “Декларація прав трудящого та експлуатованого народу” РРФСР.
4. Червоний терор. Суть і наслідки політики військового комунізму в СРСР.
5. Суть та наслідки політики індустріалізації та колективізації сільського господарства в СРСР.
6. Конституція СРСР 1936 року. Формування панівного класу в СРСР.
7. Конституція СРСР 1977 року. Основні положення.
8. Причини розпаду СРСР. Створення і розвиток СНД.

Інформаційні джерела

1. Антонов-Овсиенко А. Берия. – М.,1999.
2. Архив Троцкого. Коммунистическая оппозиция в СССР. 1923-1927. – В 4-х т. – М.,1990.
3. Бугай Н.Ф. Чрезвычайные органы Советской власти. – М.,1990.
4. Верт Н.История советского государства. – М.,1998.
5. Волкогонов Д. Ленин. – В 2-х т. – М.,1999.
6. Волкогонов Д. Сталин. – В 2-х т. – М.,1999.
7. Волкогонов Д. Троцкий. – В 2-х т. – М.,1997.
8. Волкогонов Д. Этюды о времени. – М.,1998.
9. Восленский М. Номенклатура. – М.,1991.

10. Всероссийское Учредительное Собрание. Первый и единственный день его занятий (5-6 января 1918 года). Стенографический отчет. – Репринтное воспроизведение издания 1918 г. – К.,1991.
11. Гордон Л.А., Клоков Э.В. Что это было? Размышления о предпосылках и итогах того, что случилось с нами в 30-40-е гг. – М.,1989.
12. Исаев И.А. Революционная психология и революционная законность (Российский опыт 1917 г.) // Государство и право. – 1995. - №11.
13. Историки спорят. Тринадцать бесед. – М.,1988.
14. История Советского Союза. – Смоленск,2001.
15. Карр Э. История советской России. – М.,1990.
16. Коржихина Т.П. Советское государство и его учреждения: ноябрь 1917 – декабрь 1991 гг. – М.,1995.
17. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Ч.1. – М.,1954.
18. Кукушкин Ю.С., Чистяков О.И. Очерки истории советской Конституции. – М.,1987.
19. Ленін В.І. Чергові завдання радянської влади. –ПЗТ. – Т.27.
20. Стешенко Л.А., Шамба Т.М. История государства и права России. – В 2-х т. – М.,2003.
21. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
22. Юртаева Е.А. Государственный Совет в России (1906-1917 гг.) // Государство и право. – 1996. - №4.

Тема 23. Держава та право Німеччини новітнього періоду

- 1.Охарактеризуйте листопадову революцію 1918-го року в Німеччині. Яку політику проводив уряд Еберта?
- 2.Своєрідність Веймарської конституції в порівнянні з попередніми та наступними конституціями Європи.
- 3.Коли і за яких умов була встановлена нацистська диктатура в Німеччині? Чому став можливим прихід Гітлера до влади?
- 4.Виникнення націонал-соціалістичних та фашистських партій в Німеччині після Першої світової війни.
- 5.Що собою представляв «півний путч» 8 листопада 1921 року?
- 6.Італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм: загальне та особливе.
- 7.Як відбувалося руйнування нацистами парламентської системи Веймарської республіки?
- 8.Суспільний лад фашистської Німеччини.
- 9.Охарактеризуйте терористичний апарат, створений нацистами.
- 10.Розгром фашистської Німеччини, основні положення Потсдамської конференції.
- 11.Міжнародне засудження ідеології та практики фашизму (Нюрнберзький процес).
- 12.Охарактеризуйте державний лад ФРН за Конституцією 1949-го року.
- 13.Розкажіть, як у 1990 р. відбулось утворення єдиної Німецької держави.

14.Об'єднання Німеччини в 1990 р.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Бланк С.Д. Старый и новый фашизм. – М.,1982.
3. Бобылева С. И. К вопросу о генезисе германского фашизма // Вопросы германской истории. Германский фашизм: история и современность. – Днепропетровск: Днепропетр. госуд. ун-т, 1983.
4. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
5. Брехт А. О государственном устройстве Веймарской республики и вопросы ее политической системы // Проблемы формирования и развития политической системы буржуазных обществ. – Свердловск,1984.
6. Буханов В.А. Гитлеровский «новый порядок» в Европе и его крах (1939-1945). – Екатеринбург,1994.
7. Вайсман А.С. Конституция ФРГ и ее эволюция // Ученые записки ВЮЗИ. Вып. 21. Ч. II. – 1970.
8. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
9. Галкин А.А. Германский фашизм. – М.,1989.
10. Гиленсен В.М. Полиция ФРГ: Организация и деятельность. – М., 1973.
11. Гинцберг Л.И. На пути в имперскую канцелярию. – М., 1972.
12. Горошкова Г.Н. Ликвидация буржуазно-демократических порядков в Германии в годы фашизма // Вопросы истории. – 1962. - № 2.
13. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
14. Деларю Ж. История Гестапо. – Смоленск,1993.
15. Драбкин Я.С. Становление Веймарской республики. – М.,1978.
16. Драбкин Я.С. Становление Веймарской республики. – М., 1978.
17. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
18. История фашизма в Западной Европе. – М.,1979.
19. Кремер И.О. Некоторые аспекты политической системы ФРГ (1949-1969) // Ежегодник германской истории. - 1969, 1970.
20. Лапова Р.А. Ноябрьская революция 1918 г. в Германии и образование Веймарской республики (1918-1919 гг.). – Саратов, 1962.
21. Марченко М.Н. Соотношение законодательной и исполнительной властей в государственном механизме Германии 30-х гг. // Вестник МГУ. Серия «Право». –1994. - №5.
22. Марченко М.Н. Судебная власть в политической системе Германии 30-40-х годов // Вестник Московского ун-та. Сер II. Право. – 1995. - № 1.
23. Мельников Д., Черная Л. Империя смерти. Аппарат насилия в нацистской Германии. – М.,1988.
24. Мельников Д., Черная Л. Преступник №1. Нацистский режим и его фюрер. – М.,1983.

25. Нюрнбергский процесс. Сборник материалов. В 8-ми т. – М.,1987-1999.
26. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
27. Прокопьев В. П. Государственный аппарат Германской империи и монополистический капитал в 1914-1918 гг. // Вестник ЛГУ. – 1972. - № II. – Серия «Экономика, философия, право». Вып 2.
28. Раушнинг Герман. Говорит Гитлер. Зверь из бездны. – М.,1993.
29. Рахшмир Ю.П. Происхождение фашизма. – М.,1961.
30. Ридман Д. Муссолини. – М.,1999.
31. Розанов Г.Л. Германия под властью фашизма (1933-1939). – М.,1964.
32. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.
33. Руге В. Германия в 1917-1933 гг. –М.,1974.
34. Семиряга И. И. Тюремная империя фашизма и ее крах. – М., 1991.
35. СС в действии. Документы о преступлениях СС. – М.,1968.
36. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
37. Сьюард Д. Наполеон и Гитлер. – Смоленск,1995.
38. Тищик Б.Й. Історія держави і права Німеччини (1918-1945 рр.). – Львів,1973.
39. Урьяс Ю. П. Политический механизм ФРГ. – М., 1978.
40. Фашизм и антидемократические режимы в Европе. – М.,1981.
41. Фест И. Адольф Гитлер. – Пермь,1995. – В 3-х томах.
42. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А.Крашенинникова. – М.,1999.
43. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
44. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
45. Ширер У. Взлет и падение Третьего рейха. – В 2-х т. – М.,1991.

Тема 24. Держава і право США новітнього періоду

1. Особливості розвитку США на початку ХХ ст.: посилення президентської влади, централізація державного апарату.
2. Основні пункти програми “Нового курсу” Ф. Рузвельта.
3. Поправки до Конституції США в ХХ ст.
4. Основні положення програми “Нових рубежів” Дж. Кеннеді.
5. Особливості регулювання суспільних і трудових відносин в ХХ ст. (Закон Вагнера, Тафта-Хартли, Маккарена-Вуда, Лендрама-Гріффіна та ін.).
6. Механізм формування зовнішньої політики США в II половині ХХ ст.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Бельсон Я.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США. – Л.,1982.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
6. Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. – М.,1985.

7. Законодательный процесс в США: Федеральный уровень. – М., 1990.
8. Иванян Э.А. Белый дом: президенты и политика. – М., 1975.
9. История государства и права зарубежных стран / за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М., 1998.
10. Каррі Д.П. Конституція Сполучених Штатів Америки. – К., 1993.
11. Козлихин Н.Ю. Высшие органы власти США в годы “Нового курса” (1933-1939) // Правоведение. – 1981. - №4.
12. Конституции буржуазных государств. – М., 1982.
13. Лафинский В.И. Основы конституционного строя: Анализ становления и развития. – М., 1998.
14. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
15. Мишин А.А. Принцип разделения властей в конституционном механизме США. – М., 1984.
16. Мишин А.А., Языков Е.Ф. Конституция США: история и современность. – М., 1988.
17. Никифорова М.А. Гражданские права и свободы США: судебная доктрина и практика. – М., 1991.
18. Никонов В.А. От Эйзенхауэра к Никсону. Из истории республиканской партии США. – М., 1984.
19. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М., 1998.
20. Органы власти штатов и местные органы управления в США. – М., 1990.
21. Президенты и политика США. – М., 1989.
22. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
23. Савельев В.А. Капитолий США: прошлое и настоящее. – М., 1989.
24. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
25. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
26. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
27. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И. Батыра, Е.В. Поликарповой. – М., 1996.
28. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М. Черниловского. – М., 1984.
29. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А. Крашенинникова. – М., 1999.
30. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
31. Черниловский З.М. От Маршала до Уоррена. Очерки истории Верховного суда США. – М., 1982.
32. Шевченко А.А. Внешняя политика США: процесс формирования и механизм осуществления. – К., 1989.
33. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
34. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.
35. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995.

Тема 25. Держава і право Англії новітнього періоду

1. Реформа виборчої системи Англії.
2. Суть делегованого законодавства у Англії.
3. Англосаксонська система права в порівнянні з романо-германською.
4. Місце, роль та значення опозиції у партійній системі Англії.

Інформаційні джерела

1. Арчер П. Английская судебная система. – М., 1959.
2. Бромхед П. Эволюция британской конституции. – М., 1978.
3. Голлан Дж. Политическая система Великобритании. – М., 1955.
- Городецкая И. Е. Великобритания: избиратели, выборы, партии. 1945 – 1970. – М., 1974.
4. Жигалов И. И. Современная история Великобритании (1945 – 1975). – М., 1978.
5. Зивс С. М. Современный уголовный суд присяжных в Англии. – М.-Л., 1948.
6. Иванова И.К. Палата лордов на рубеже XXI века // Государство и право. – 2003. - №6.
7. Крылов Б. Государственный строй Великобритании. – М., 1957.
8. Крылов Б. С. Полиция Великобритании: основные черты организации деятельности. – М., 1974.
9. Лисневский Э. В. Конституционная реформа в Великобритании 1911 года // Известия Северо-кавказского научн. центра высш. школы. Серия обществ, наук. – 1974. - № 1.
10. Малибенд Р. Парламентский социализм. – М., 1961.
11. Остапенко Г.С. Наследники Королевы Виктории и первые британские монархи XX в.: Эдуард VII и Георг V // ННИ. – 1999. - №6.
12. Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда VIII до Елизаветы II // ННИ. – 2000. - №4,5.
13. Полянский Н. Н. Уголовное право и уголовный суд Англии. – М., 1969.
14. Трухановский В. Г. Внешняя политика Англии в период второй мировой войны (1939-1945). – М., 1965.
15. Трухановский В. Г. Уинстон Черчилль. – М., 1968.
16. Уолкер Р. Английская судебная система. – М., 1980.
17. Харвей Д., Худ К. Британское государство. – М., 1961.

Тема 26. Держава і право Франції новітнього періоду

1. Які відмінності мала партійно-політична система Франції у порівнянні з Великобританією або Сполученими Штатами Америки?
2. Причини створення Народного фронту у Франції. Які політичні сили об'єдналися у Народний фронт?
3. Охарактеризуйте програму уряду Народного фронту.
4. Режим Третьої республіки: партійна та виборча системи.
5. Зміни в державному апараті Франції на межі XIX – XX ст.
6. Окупація Франції та режим Віші. Звільнення Франції.

7. “Тимчасовий режим” та боротьба навколо прийняття нової конституції Франції.
8. Боротьба за демократичну конституцію у Франції після Другої світової війни.
9. Загальне та особливе в Конституціях Франції 1946 та 1958 рр.
10. Еволюція П'ятої республіки за президента Ф.Міттерана.
11. Загальне та особливе в окремих різновидах п'яти республіканських режимів у Франції.

Інформаційні джерела

1. Аннерс Э. История европейского права. – М.,1996.
2. Ардан Ф. Франция: государственная система. – М.,1994.
3. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2004.
4. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М., 1995, 1998.
5. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
6. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998.
7. Ковалев А. М. Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции) // Государство и право. – 1997. - № 4.
8. Конституции буржуазных государств. – М.,1982.
9. Конституции и законодательные акты Французской республики. – М.,1958.
10. Конституция и законодательные акты Французской республики. – М., 1958.
11. Конституция Французской республики // Советское государство и право. – 1947. - № 7.
12. Крутоголов М.А. Государственный строй современной Франции (Четвертая республика). – М., 1958.
13. Крутоголов М.А. Президент Французской республики: правовое положение. – М., 1980.
14. Крутоголов М. Центральные органы власти французской республики. – М.,1956.
15. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
16. Молчанов Н.Н. Генерал де Голль. – М.,1980.
17. Молчанов Н.Н. Четвертая республика. – М.,1963.
18. Молчанов Н.Н. Четвертая республика. – М.,1963.
19. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998.
20. Ратиани Г.М. Судьба двух республик. – М.,1980.
21. Рубаник В.Є. Лекції з історії держави та права зарубіжних країн. – Харків,2003.

22. Рубинский Ю.П. За колоннами Бурбонского дворца (кризис парламента во Франции после второй мировой войны). – М., 1981.
23. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
24. Страхов Н.Н. Основные закономерности и этапы государственно-правового развития зарубежных стран. – Х., 1987.
25. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
26. Французская республика: Конституция и законодательные акты. – М., 1989.
27. Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
28. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права в 2-х тт. / за ред. К.И. Батыра, Е.В. Поликарповой. – М., 1996.
29. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / за ред. З.М. Черниловского. – М., 1984.
30. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время / Составитель Н.А. Крашенинникова. – М., 1999.
31. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – 1996.
32. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1995, 1996.
33. Шевченко О.О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. – К., 1995.
34. Шугаев А.С. Эволюция основных положений конституций Франции (1875-1958 гг.) // Государство и право зарубежных стран. № 2. – М., 1959.
35. Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995.

Тема 27. Виникнення і розвиток незалежних держав у Східній Європі, Азії, Африці та Латинській Америці

1. Як склалася доля країн Центральної та Південно-Східної Європи під час Другої світової війни?
2. У яких європейських країнах політичний режим отримав назву “народно-демократичного”?
3. Як проходив в країнах народної демократії злам старого державного апарату і створення нових органів влади? Які особливості мав цей процес у Польщі та Чехословаччині?
4. Покажіть, як “народна демократія” в європейських країнах перетворювалася в тоталітарний режим, що ліквідував перші паростки демократії.
5. Розкажіть, як під тиском керівництва КПРС країнам народної демократії довелося прийняти радянську “модель соціалізму” з усіма її деформаціями.
6. Особливості розвитку соціалізму в країнах південної та південно-східної Європи.
7. Як проходили у 1989-1990 рр. у країнах Європи демократичні революції і відбувався демонтаж “соціалізму”? Чому ці події отримали у Чехословаччині

назву “оксамитової революції”?

8. Виникнення незалежних держав в країнах Азії в новітній час.
9. Особливості розвитку соціалізму в Китаї.
10. Виникнення незалежних держав в країнах Африки в новітній час.
11. Особливості розвитку країн Латинської Америки після другої світової війни.

Інформаційні джерела

1. Ванечек В. История государства и права Чехословакии. — М., 1981.
2. Воронков В.И. ПСЛ - «вызволена» и польская конституция 1921 года // Советское славяноведение. – 1978. - № 6.
3. Всеобщая история государства и права /за ред. К.И. Батыра. – М.,1998.
4. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. – М.,2000.
5. История государства и права зарубежных стран /за ред. Жидкова, Крашенинниковой в 2-х тт. – М.,1998. – Т.2.
6. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.Зашкільняка. – Львів,2001.
7. Карол Л. Конституция домюнхенской Чехословацкой республики. — М., 1972.
8. Конституция и основные законодательные акты Венгерской Народной Республики. – М.,1954.
9. Конституция и основные законодательные акты Польской Народной Республики. – М.,1953.
10. Конституция и основные законодательные акты Румынской Народной Республики. – М.,1954.
11. Конституция Чехословацкой Социалистической Республики (11 июля 1960 г.). – М.,1961.
12. Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000.
13. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права в 2-х тт. – М.,1998. – Т.2.
14. Политическая система в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. 1917-1929.-М., 1988.
15. Синельникова І. Державний устрій ЧССР. – К., 1971.
16. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2003.
17. Страшун Б. А. Конституционные перемены в Восточной Европе. 1989 – 1990. – М.,1991.
18. Тищик Б. Про демократичні революції в країнах Східної Європи (1989 – 1991) // Львів: Вісник Львівськ ун-ту. Вип. 30. - 1993.
19. Топорнин Б.Н. Возникновение и развитие Национального фронта в Чехословакии // Советское государство и право. – 1965. - № 3.
20. Топорнин Б.Н. К вопросу о возникновении и развитии народно-демократического государства в Чехословакии (1945-1948) // Новая и новейшая история. – 1964. - № 6.
21. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К.,2000
22. Штарський М. Юзеф Пілсудський: Факти і міфи // Український історичний журнал – 1992. - №4-5.
23. Яровий В.І. Історія західних та південних слов'ян у ХХ ст. – К., 1996.

3. ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Види робіт та бали, які студент може отримати за їх виконання:

1) робота на семінарських заняттях	до 30 балів;
1.1. відповідь на семінарському занятті	до 3 балів;
1.2. реферат	до 2 балів;
1.3. тести, казуси або юридичний диктант	до 2 балів
1.4. доповнення, запитання доповідачу на семінарському занятті	до 2 балів;
1.5. презентація	до 2 балів;
2) контрольна робота	до 5 балів;
3) робота на лекції (активність роботи, написання конспектів)	до 3 балів;
4) ведення конспекту самостійної роботи	до 5 балів;
5) виконання самостійних дослідних робіт	до 6 балів;
6) наукова робота	до 8 балів
7) інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх та ін. сусп. діяльність)	до 3 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	60 балів
8) екзамен	до 40 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	40 балів
Разом балів за 100 бальною шкалою	до 100 балів

Критерії оцінювання знань та самостійної роботи студента

Робота на семінарському занятті оцінюється у балах (4 бали за одне заняття) за наступними критеріями:

Відповідь на семінарському занятті

3 бали – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і

переконливо їх аргументувати, може аналізувати історичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку історичних явищ, має досить міцні навички роботи з першоджерелами, основними кодифікаціями права

2 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, хрестоматій; може дати порівняльну характеристику історичних явищ, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнювати та застосовувати набуті знання.

1 бали – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє історичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

0,5 бали – студент за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

0 балів – студент не готовий до семінарського заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Реферат, оцінюється у балах (2 бали) за наступними критеріями.

Реферат – поширений тип письмової самостійної роботи з дисципліни, який демонструє поглиблене опрацювання відповідної теми. У процесі підготовки реферату студент накопичує знання, вміння та навички роботи з різними інформаційними джерелами, готується до майбутніх курсових і дипломних робіт. Реферат є одним з основних типів індивідуальних завдань, який підводить їх до роботи підвищеної складності, з елементами науковості, що виконується під час навчання.

Презентація реферату проходить в аудиторії на семінарському занятті, де розглядається дана тема, або може бути проведена індивідуально.

Критеріями оцінки змісту реферату є повнота висвітлення питання. Зрозумілість, наявність власної думки, правильне оформлення як реферату, так і списку літератури.

Кожен студент протягом семестру повинен підготувати один реферат на семінарське заняття.

Виконання тестових завдань, вирішення казусів або написання юридичного диктанту, оцінюється у балах за наступними критеріями.

Виконання тестових завдань (до 2 балів)

- 2 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 1,5 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;
- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 0,5 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми.

Вирішення казусів (до 2 балів)

При вирішенні казусів студенти повинні розуміти загальний зміст права та законодавства, повинні вивчити навчальну літературу, матеріал лекції, обов'язково ознайомитися з правовою збіркою на основі якої потрібно вирішити казус. Необхідно письмово вирішити казус із обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення, та посиланням на текст та зазначенням конкретної статті нормативного акту.

- 2 бали – точна відповідь та змістовне обґрунтування рішення;
- 1,5 бали – точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 1 бал – не зовсім точна відповідь та недостатнє обґрунтування рішення;
- 0,5 бали – студент намагався дати відповідь, але показав незадовільний рівень знань із теми, вміння орієнтуватися в тексті нормативного акту.

Написання юридичного диктанту (до 2 балів)

- 2 бали – точні та повні відповіді на всі терміни диктанту;
- 1,5 бали – точні відповіді та недостатньо повне пояснення терміну;
- 1 бал – не зовсім точні відповіді на всі терміни диктанту;
- 0,5 бали – студент намагався дати відповіді, але показав незадовільний рівень знань юридичних термінів з теми.

Доповнення до відповіді, запитання доповідачу на семінарському занятті (до 2 балів).

Суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою.

Задані запитання доповідачу, які є не просто уточнюючими, а які мають дискусійний характер.

Презентація (до 2 балів)

Презентації – виступи перед аудиторією зі слайдами або іншими візуальними матеріалами, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи, звіту про виконання самостійних завдань тощо. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного студента, так і колективними, тобто виступи двох та більше студентів.

Виконання контрольної роботи (до 5 балів)

Завдання теоретичні на контрольній роботі.

- 5 балів – повна відповідь на питання;
- 4 бали – відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки;
- від 2 до 3 балів – неповна відповідь на запитання, в якій налічується не багато неточностей;

від 0 до 1 балу неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом.

Завдання тестові на контрольній роботі.

Правильність виконання тестових завдань залежить від кількості вибраних правильних відповідей:

- 5 балів – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;
- 4 бали – точні відповіді на 75%-89% тестових питань;
- 3 бали – точні відповіді від 55% до 74 % тестових питань;
- 2 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань програмних питань.

Ведення конспекту лекцій (до 3-ох балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам;

до 2 балів - неохайне оформлення;

до 1 балу - відсутність у конспекті окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті.

Ведення конспекту самостійної роботи (до 5-ти балів) оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність.

5 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

до 4 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

від 0 до 3 балів - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті.

Виконання самостійних дослідних робіт (до 6-ти балів за дві).

Тема має бути розкрита на належному рівні. Робота повинна мати творчий характер, продемонструвати аналітичні навички студента, його вміння працювати з бібліографією тощо.

Написання самостійної дослідної роботи практикується в учбовому процесі з метою набуття студентом необхідної професійної підготовки, формування навичок самостійного наукового пошуку, вивчення літератури по даній тематиці, аналіз різних точок зору, узагальнення матеріалу, формулювання висновків тощо.

Особливу увагу слід приділити оформленню науково-довідникового матеріалу, цитат та посилань на джерела.

Наукова робота (участь у науково-практичних конференціях) (до 8 балів).

Написати відповідно до вимог тези на науково-практичну конференцію та взяти участь у конференції, подати тези до друку.

Інші види робіт (участь в олімпіадах, інтелектуальних іграх, складання порівняльних таблиць, схем та ін. суспільна діяльність (до 3-х балів)

Екзамен

Підсумковий контроль знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену (до 40-ка балів).

Екзаменаційні білети охоплюють всю програму дисципліни і передбачають визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Умовою допуску до екзамену є виконання всіх видів навчальної роботи передбачених даною робочою програмою.

Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для студентів, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав усі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен.

У випадку, якщо студент протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані контрольні роботи, завдання з самостійної дослідної роботи, невідпрацьовані семінарські заняття тощо або не набрав мінімально необхідну кількість балів – 20 балів (*тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які студент може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – E, 60 балів»*), то він не допускається до складання екзамену під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів ЧНТУ».

Для складання екзамену існують білети. Білети складаються із трьох питань.

Критерії оцінювання:

- від 33 до 40 балів - відповідь повна і зміст відповіді студента повністю відповідає сутності поставленого запитання;
- від 24 до 32 балі - студент виконує всі завдання без грубих помилок;
- від 17 до 24 балів - студент допускає грубі помилки і всі питання виконані менш ніж на половину;
- не більше 16 балів - при невиконанні хоча б одного завдання білету.

Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.